

Lesní škola Protos

Hry a další aktivity při rozvoji
duchovního života benjamínků

Šárka Altmanová

Absolventská práce

2023

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Duchovní výchova a skauting.....	1
3	Specifika benjamínků.....	3
4	Jak to máme u nás.....	5
5	Vedoucí skupiny benjamínků.....	7
6	Metodická doporučení pro práci s benjamínky.....	9
7	Hra.....	13
8	Role zážitku.....	15
8.1	Výhoda aktivit v přírodě.....	20
9	Jak na duchovní výchovu u benjamínků.....	21
10	Vliv duchovního rozvoje na další činnost.....	24
11	Závěr.....	25
12	Literatura.....	27
13	Přílohy.....	29
13.1	Ergoterapeutický model.....	29
13.2	Ukázková schůzka.....	30
13.3	Inspirace pro program.....	37
13.4	Družinový znak.....	43

*Chtěla bych poděkovat těm, bez kterých by tahle absolventská práce nevznikla.
Děkuji ses. Severce – Ivaně Buchancové, která mě v první třídě do Junáka
přivedla. Ses. Půlhajné – Václavě Stauberové, která mě mnohokrát podržela,
když jsem balancovala na hraně odchodu ze střediska. Lektorům a účastníkům
Lesní školy Protos, kteří mi ukázala nový pohled. A také spoustě dalších, kteří mě
na skautské cestě podporovali a věřili mi, ale zásluhy mají i ti, kteří mi stavěli
překážky do cesty, bez těch všech bych nebyla, tam kde jsem.*

Děkuji vám!

1 Úvod

Téma pro moji absolventskou práci jsem zvolila v návaznosti na mé aktuální působení v družině benjamínků, se kterou jsme si na začátku naší společné cesty tak nějak „zbyli“ a já to nyní považuji za úžasnou příležitost. Na spoustu věcí jsem si musela přijít a dělala jsem je intuitivně, a proto bych byla ráda, kdyby tento materiál posloužil i ostatním vedoucím benjamínkům ke snadnější práci. Zejména, pokud stejně jako já, nemají své vlastní děti a jejich pohled na věc se od zkušených rodičů může lehce lišit. Dalším motivačním prvkem pro volbu duchovního rozvoje bylo mé profesní vzdělávání, kde jsem se v posledních letech zabývala právě vlivem a důležitostí spirituality u mých pacientů (pohled z ergoterapeutického hlediska uvádím v příloze).

V práci se nejprve čtenář dozví základní informace o duchovní výchově, benjamíncích a jejich vedoucích. Poté jsou představeny důvody vhodnosti zapojení zážitkových aktivit a her v souvislosti s duchovním rozvojem. Dále jsou uvedené příklady, jak zapojit duchovní život do schůzek a výprav benjamínků. V přílohách je uvedena podrobně zpracovaná schůzka, která obsahuje i zpětnou vazbu našich benjamínků a je dimenzována na 90 minut. Dále jsou přiloženy osnovy dalších 10 schůzek. Ty mohou sloužit, jako inspirace pro další vedoucí, nejen benjamínků, a také i k uvědomění si, že duchovní rozvoj prostřednictvím hry, není žádná věda.

2 Duchovní výchova a skauting

Duchovní výchova ve skautingu je nezbytnou podmínku pro úspěšnou výchovu nejen našich svěřenců, ale i sebe samých¹. Všichni máme spoustu nápadů, jak rozvíjet viditelnou stránku osobnosti, tedy tělesnou a duševní. S rozvojem duchovní stránky však často chybujeme. Přitom takto dostáváme jedinečnou příležitost zaměřit se na příčinu lidského chování, nikoli jen na následek, který nás trápí.² Tedy přestaneme se sami vztekat nad tím, že děti při hře podvádí a tresty pomalu a jistě přestávají fungovat, a pokusíme se zjistit, proč to dítě dělá. Pro lepší představu přirovnám rozvoj osoby ke střeše domu. Naším problémem je zde díra ve střeše, kterou nám zatéká a přes půdu kape voda až do obývacího pokoje. Vynecháme-li duchovní stránku, vylezeme na půdu a pod díru postavíme lavor. Vyřešili jsme dočasně problém, do obývacího pokoje již nezatéká. Jen občas musíme vylézt na půdu a lavor vylít. Toto řešení je sice možné, ale stojí nás zbytečné úsilí pramenící z lezení na půdu. Když na lavor

¹ ZAJÍC, Jirí. *Nikdy nekončící dobrodružství*. Praha: TDC, 2005 a 2007

² ŠMIKMÁTOROVÁ, Hana. *Duchovní výchova ve skautingu*. ČLK Rozrazil, 2009

zapomeneme, přeteče. Takto to funguje i u lidí: pokud ošetřujeme pouze následky problému, a ne jeho příčinu. Vše funguje, dokud na to myslíme, zapomeneme-li o problematické místo pečovat, vše se vrátí do starých kolejí. Pokud bychom se již na začátku rozhodli řešit příčinu, tedy díru ve střeše, bude naše počáteční investice do času, energie a zde i materiálu vyšší, ale poté bude hotovo. I zde je možné, že se vytvoří díra o kousek vedle, ale to již tušíme, jak se taková díra opravuje a bude to pro nás snazší.

Jak uvádí Edy³, každý má vrozenou dispozici, aby mohl rozvíjet svůj duchovní život. Jak to člověk udělá je na něm a velký vliv na to má také jeho okolí, tedy partneři duchovního života. C. Jane⁴ ilustruje funkčnost duchovní výchovy na modelu stromu, kdy ukazuje, že viditelná část by nemohla vyrůst do takové krásy, pokud by nebylo zdravých, hluboko zapuštěných kořenů. Strom je odolný a jen tak ho něco nezničí. Onemocní-li mu kořeny (duchovní stránka), které nejsou na první pohled vidět, nemá cenu opečovávat strádající listy. Výsledek bude nevalný. Já si dovoluji spojit myšlenky Edyho a C. Jane. Pokud bude strom se slabými kořeny v suchém prostředí (rozuměj s nedostatkem podnětů a podpory z okolí), velmi rychle svůj boj o život vzdá a uschne. Postavíme-li do stejného prostředí strom s hlubokými kořeny, bude odolávat mnohem déle, neboť může vláhu sát z většího prostoru, kde půda hůře vysychá. Je-li navíc nedaleko jiný strom, který je ochoten spojit svůj kořenový systém, může mu dodat potřebnou pomoc, pro překonání této obtížné doby⁵. Ty chápej toto podobenství pro naše potřeby, jako podporu na duchovní cestě v období hledání, přestože prostředí, ve kterém jsme, nemusí být na první pohled přínosné.

Ve skautském prostředí máme jedinečnou možnost podpořit duchovní rozvoj, pomocí skautských principů a výchovné metody. Důležité je si uvědomit, že pro oslovení a následnou službu nejvyšší Pravdě a Lásce, musíme začít u našeho vnitřního hlasu – svědomí. Právě svědomí je prvkem, který začínáme rozvíjet již u benjamínků. Můžeme k tomu využít různé prostředky. Ráda bych zmínila tři, které jsou pro skautskou výchovu nejlépe aplikovatelné. Jsou jím povídání, příklad a prožitek.⁶ A právě prožitek – s následujícím povídáním o něm – poskytuje zcela přirozeně hra i jiné (pohybové) aktivity.

³ ZAJÍC, Jiří. *Nikdy nekončící dobrodružství*. Praha: TDC, 2005 a 2007

⁴ ŠMIKMÁTOROVÁ, Hana. *Duchovní výchova ve skautingu*. ČLK Rozrazil, 2009

⁵ Z biologického hlediska skutečně kořenové systémy mohou srůstat a stromy si předávají výživu, ale i nemoci. Děje se tomu i po pokácení jednoho ze stromů. Propojení kořeny se nezapře. U nás je tomu stejně, nemyslíš?

⁶ ŠMIKMÁTOROVÁ, Hana. *Duchovní výchova ve skautingu*. ČLK Rozrazil, 2009

Na závěr této kapitoly si dovolím volně vypůjčit a propojit dvě myšlenky, které uvádí Edy⁷ a mně se moc líbí. Na začátku jsme nezapálenou svíčkou. Nepostrádáme fyzickou ani duševní výbavu k tomu, abychom hořeli, ale chybí nám jiskra. Žijeme příliš na povrchu. Jakmile ale někdo paprsek v naší hloubi zapálí, tak či onak se ho dotkne Pravda a Láska, rázem se může stát pro druhé zdrojem, díky němuž se rozhoří i oni. Je však zapotřebí kyslíku (duchovní energie, Lásky ...), aby bylo možné nový plamínek zažehnout. Je neviditelný, často opomíjený, a přesto tak důležitý prvek. Fascinující na to všem je, že sdílením plamene světlo ani teplo neubývá. Naopak – roste. To je právě pro duchovní život charakteristické. Je tu však i varování. Když zapálíme svíčku na obou koncích, dostanu sice více světla, ale brzy vyhoří. I my, když budeme pouze sloužit a dávat druhým, ale neuděláme si čas na dobíjení baterek, vyhoříme.

3 Specifika benjamínků

Ve skautském prostředí se stále častěji skloňuje pojem benjamínci. Zpravidla se jedná o děti předškolního věku a první třídy základní školy (tedy obecně 3.-6. rok; pro potřeby Junáka rozuměj přibližně 5 až 7 let). Jednotlivá střediska si však mohou rozpětí upravit (např. u nás na okrese se přijímají do oddílu benjamínků i děti 3leté). V této věkové skupině je dominantní spontánnost a fantazie, hledat logické vysvětlení pro nějakou činnost se může zdát, jako hledání jehly v kupce sena.⁸ U mladších benjamínků (3-5 let) se setkáváme s nekončícím „a proč?“, „já sám“. Tento věk otázek bývá psychology řazen do období mezi 3. a 4. rokem.⁹ Toto hledání smyslu ve všem kolem, je dospělými často záměrně přehlíženo. Dětem se tak nedostává adekvátní odpovědi a některé to může od rozvoje zvědavosti odradit. Neboť nabyli dojmu, že hledání příčiny není žádoucí, byť to tak dospělým zamýšleno nebylo (jen to byla už 10 otázka v řadě, na kterou neměl kapacitu)¹⁰

Řeč benjamínků může přinášet úskalí i veselé situace. Podíváme-li se na věk 4 let, spatříme dítě komunikující ve větách, ale skloňování jim stále činí potíže, zejména u slov slyšených poprvé, neboť striktně dodržují odposlouchaná jazyková pravidla. Bez větších potíží a s velkou otevřeností dovedou hovořit o svých pocitech, zážitcích a přáních. Ale na předání vzkazu rodičům, to spíše není. V okamžiku, kdy zaslechneme, špatně skloňované/ použité slovo,

⁷ ZAJÍC, Jiří. *Kdo jsem: metodika ke skautské stezce*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, tiskové a distribuční centrum, 2008. ISBN 978-80-86825-32-8.

⁸ POKORNÝ, Tomáš, Michaela POKORNÁ a Denisa SOCHORCOVÁ KUPKOVÁ. *Vedu benjamínky*. Skautská křižovatka [online]. 2023, 17.4.2023 [cit. 2023-07-26]. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/benjaminci/vedu-benjaminky>

⁹ NOVOTNÁ, Lenka, Miloslava HŘÍCHOVÁ a Jana MIŇHOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. V Plzni: Západočeská univerzita, 2004. ISBN 80-704-3281-0.

¹⁰ ZAJÍC, Jiří. *Nikdy nekončící dobrodružství*. Praha: TDC, 2005 a 2007.

není vhodné dítěti říci, že to říká špatně. Avšak celou větu, po jejím ukončení dítětem, zopakovat správně. Děti od 5 let zvládají užívat všechny časy (přítomný, minulý a budoucí), stejně tak již dobře skloňují, čehož lze využít u zapojení aktivit na jazykové bázi (doplňování slov do příběhu – čtení s obrázkem). Otázky jsou v tomto věku již dobře zformulované s jasným cílem. Smysluplné je rovněž vyjádření vlastních myšlenek a nápadů. Dobře také bude hovořit o uplynulém výletu, čehož se dá opět využít v programu.¹¹

Děti v tomto věku celkově dychtí po poznání hranic všeho druhu. Zkouší, kam jim dovolí dosáhnout jejich fyzická i duševní stránka. Zajímavé je pro ně také zjištění, kam až mohou zajít při jednání s dospělými, či vrstevníky. Tedy máme-li nějaká pravidla, co se stane, když je poruší? Právě tady začíná také první zkoušení rolí. Toho můžeme užít i v programu a zapojit „divadlo“, kdy si Toník vyzkouší, jaké to je být tatínkem atp. Je tedy zapotřebí poskytnout podporu při tvarování osobnosti.¹² Znamená to přijmout je se vším všudy, ale nedovolit, aby jejich chování ublížilo někomu dalšímu. Na nežádoucí chování, které je proti pravidlům, a na nevědomé ubližování upozorníme. Je potřeba toto chování jasně popsat a přiměřeně k věku dát najevo, že „my se k sobě takhle nechováme“. Pro děti není vhodné vynášet soudy a škatulkovat je „Pepík je bordelář“. Lépe přijímají, je-li jim situace vysvětlena na podkladě emocí vedoucího např. „Nelíbí se mi, že máš všechny věci z batůžku rozházené po verandě. Mám strach, že o ně někdo zakopne.“

Toto období je také dobou iniciativy a zvnitřnění norem. Děti jsou schopné tvořit jednoduchá pravidla a následně se jimi řídit. Sebepojetí dítěte dále formují jeho úspěchy a neúspěchy.¹³ Hovoříme tedy o jakémisi egocentrismu, který výherce aktivity nabádá k další nepřemožitelnosti, zatímco poražení se vnitřně stylizují na post „lůzrů“. Tyto situace je třeba ošetřovat v programu a nechat všechny děti zažívat obě strany mince.

Dále je u věkové skupiny benjamínků zmiňován velký pocit viny (dá se říci za cokoli, co se pokazí), který je někdy až neadekvátní a dítě velmi tíží. Jako příklad můžeme zmínit chvíli, kdy vnuk nechce jít s babičkou na vycházku a ta je příští den odvezena do nemocnice. Byť zde žádná souvislost mezi událostmi není, chlapec může nabýt dojmu, že babička je

¹¹ POKORNÁ, Michaela; POKORNÝ, Tomáš a SOCHORCOVÁ, Denisa. *Benjamínci: metodika pro práci s nejmladší skautskou výchovnou kategorií*. Praha: Junák - český skaut, Tiskové a distribuční centrum, 2016. ISBN 978-80-7501-099-5.

¹² NOVOTNÁ, Lenka, Miloslava HŘÍCHOVÁ a Jana MIŇHOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. V Plzni: Západočeská univerzita, 2004. ISBN 80-704-3281-0.

¹³ NOVOTNÁ, Lenka, Miloslava HŘÍCHOVÁ a Jana MIŇHOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. V Plzni: Západočeská univerzita, 2004. ISBN 80-704-3281-0.

v nemocnici, protože s ní nešel ven a bude se za to cítit vinen.¹⁴ Komunikace v případě nějakého problému je velice důležitá, stejně tak empatický přístup. V tomto období je tedy vliv emocí opravdu velký a je dobré na to pamatovat i při tvorbě programu. Celkově děti potřebují citlivý přístup a prostředí plné vzorů. Největšími vzory bývají rodiče, pokud tomu tak z nějakého důvodu není, přicházíme na řadu my a poté pohádky a příběhy. Dítě si dle těchto vzorů vytváří vlastní identitu a postoje, proto bychom při jednání s benjamínky měli být velmi obezřetní i v oblasti vlastních gest. O všech emocích a prožitcích je vhodné s dětmi mluvit, aby se předešlo případným nesrovnalostem a špatnému vyložení si situace.¹⁵

Nešvarem dnešní doby je již ve věku benjamínků přestimulování různými podněty (nejčastěji elektronikou). To má za následek kognitivní únavu a nechut' se více zapojovat do činností spojených s objevováním světa kolem, jinak tak typického pro tento věk. Neboť jak uvádí Erikson v mladším školním věku je sebepojetí dítěte možné vyjádřit tezí „Já jsem to, co umím.“ (oproti předchozímu věku, kde zmiňuje vyjádření „Já jsem to, co mohu svobodně dělat.“). Proto má činnost nezastupitelné místo v programu. Děti často nepotřebují cíl jednotlivé aktivity, ale už jen účast v ní s ostatními jim přináší užitek.¹⁶ Podněty jsou pro správný vývoj důležité a nezastupitelné. Avšak výzkumy ukazují, že jejich dlouhodobé působení ve velké míře, které je patrné právě u zmíněné elektroniky, může zapříčinit rozvoj duševních onemocnění. Jejich počty u dětí ve věku 5-16 let meziročně rychle stoupají.¹⁷

4 Jak to máme u nás

Vzhledem k tomu, že se pohledy na vedení benjamínků mohou značně lišit, zařazuji tuto kapitolu pro lepší porozumění aktivitám, které budu zmiňovat z vlastních zkušeností. Stejně tak pro pochopení časové dotace našich schůzek.

Družinu benjamínků u nás založila ses. Magda v době, kdy čerstvě po absolvování vysoké školy nastoupila v nedaleké školce, jako paní učitelka. To bylo přibližně před devíti lety. V té době jsem vedla družinu světlušek a občas ji chodila s benjamínky vypomáhat, když zrovna nestíhala. Už zde vznikly základy toho, že rodiče akceptovali, že chodíme lézt po stromech, válíme sudy po louce a celkově se vyskytujeme venku za každého počasí. Poté přišlo období, kdy se Magda stěhovala do Prahy a vedení benjamínků bylo v ohrožení. Naštěstí se nabídl jeden

¹⁴ ERIKSON, Erik. H. *Identity : youth and crisis*. Londýn, 1968.

¹⁵ PELIKÁN, J. *Hledání těžiště výchovy*. Praha: Karolinum, 2007

¹⁶ ERIKSON, Erik. H. *Identity : youth and crisis*. Londýn, 1968.

¹⁷ WORROLL, Jane a Peter HOUGHTON. *Rok v lesní škol(c)e: venkovní hry a dovednostní aktivity na každé roční období*. Brno: Kazda, 2020. ISBN 978-80-88316-77-0.

z 16letých skautů, že by do toho šel i za předpokladu, že dozor nad 18 se u něj bude točit. Byly jsme 4 holky nad 18 let (2 jsme měly svoji další družinu, jedna byla maminka na mateřské s půlroční dcerkou a Magda). Byla to výzva, ale zvládlo se to. Když bylo Honzákovi 18 přidala se k němu stejně stará Terka a vedli benjamínky spolu. Když někdo nemohl, chodila jsem na schůzky vypomáhat (v té době už jsem vedla skautky). Honzáka poté vystřídal Martin, který byl o rok starší než on. Spolu s Terkou fungovali další rok. Pak přichází na scénu má maličkost, aby Martin nezbyl na benjamínky sám.

S ohledem na to, že já v té době byla na vysoké škole, bylo potřeba posunout začátek schůzek až na pátou hodinu. Což znamenalo, že děti si rodiče vyzvedli ve čtyři hodiny ve školce a dali jim svačinu. Po konci schůzky v půl sedmé je doma čekala večeře. Děti svačinky na schůzkách nepotřebovali a většinou jen krabičky otevřely a jednou si kously a vrátily jídlo zpět. Přišlo mi, že ztrácí svůj význam (co se týče hladovění) a přistoupili jsme k jejich zrušení. Dodržování pravidelného pitného režimu je samozřejmostí.

Poslední dva roky, tedy na schůzkách nesvačíme a vzniklo asi 20 minut času navíc, který byl věnován svačince. Také můžeme zařazovat běhací hry v celém průběhu schůzky, což po najezení nebylo vhodné. O společné sdílení jídla a možnosti ochutnat, něco od druhých, tím pádem i o učení se dělit se, jsme děti zcela nepřipravili. V zimních měsících si děláme společné pauzy s čajem (ano, i čaj každý dělá jinak). Na některých schůzkách pak vyrábíme „jednohubky“, o Vánocích zase sdílíme cukroví. Každé dva měsíce vyrážíme alespoň na jeden výlet, kde je dostatek prostoru na výměnu ovoce a zeleniny (jak v čerstvé, tak i sušené podobě). Někdy dospějeme do fáze, kdy si ochutnáme i tousty, které má kdo k obědu. Děti jsou ochotné se dělit a když jiným něco dojde a ony mají dost, nikdy nebyl problém, že by se nenabídly s pomocí (samozřejmě jsme na to se svými zásobami, jako vedoucí připraveni také). Doufám tedy, že jsme je zase tolik neochudili.

Co jsem chtěla kapitolou říci? V našem středisku nebyl nikdy ve vedení dětí zkušený rodič, jak tomu bývá jinde. Nemáme tedy možnost bezprostředního čerpání těchto zkušeností. Možná i proto se pouštíme do věcí, které by jiným připadaly rizikové, nebo jinak nevhodné. Na druhou stranu si tvrdím říct, že jsme poměrně zkušení vedoucí a dokážeme tak krizovým situacím předcházet. Nikdy nenastal problém v tom, že by rodiče dětí měly problém s tím, že my své děti nemáme. Máme akční děti, které vydrží běhat většinu schůzky, která má 1,5 hodiny. Dvě „klidné“ aktivity za sebou (o délce 10 min) jsou maximem, který vydrží. Program je tedy stavěn touto formou. I my se aktivně do her a aktivit zapojujeme, což děti i rodiče kladně

hodnotí. Myslím si, že dokážeme být dětem kvalitními průvodci, přestože forma našich schůzek se od jiných družin a oddílů lehce liší.

5 Vedoucí skupiny benjamínků

Být vedoucím benjamínků neznamená zcela jednoduchou práci, jak si mnozí lidé myslí. Nejednou jsem slyšela, že to máme (chápejte my vedoucí benjamínků) jednoduché, protože děti „utáhneme na vařené nudli“. Může to tak na první pohled vypadat, realita, jak jsem ji zatím zažívala, je však jiná. Stojí za tím práce, sbírání zkušeností a také selhání. Další hlasy říkají, že vedoucí by měl mít již vlastní děti, aby benjamínky lépe chápal. Já je nemám a chci podpořit i další, co to mají stejně, přesto se pro vedení benjamínků rozhodli. Jaký by tedy vedoucí benjamínků měl být a co vše k tomu potřebuje?

Vedoucí by při tvorbě programu měl využívat maximum interaktivních prvků a být tak schopen poskytnout rámec schůzky, ale jeho vývoj již částečně přenechat dětem.¹⁸ Tedy jinak řečeno, měli bychom si jasně stanovit cíl naší práce (samotného procesu). Zároveň je vhodné počítat s tím, že se aktivita může vyvinout zcela jiným směrem. Proto je dobré i u nás ponechat prostor duchovní stránce skautingu a řídit se srdcem. Průběh pak můžeme s důvěrou přenechat dětem, které budou díky své zvědavosti měnit jeho směr (využijme tedy prvky volné hry). Proto opakování stejného programu s jinou skupinou nemusí vyústit ve stejný výsledek.¹⁹ Vedoucí se musí operativně přizpůsobit novým situacím a být schopen je vyhodnotit. Důležité je nebát se povolit otěže a otevřít se dětem a sdílet s nimi možný vývoj programu. Uvedu i klisé, které dle mého názoru platí. Vedoucí benjamínků musí mít duši dítěte, aby mohl být dítěti dobrým partnerem a průvodcem na jeho skautské a posléze i životní cestě.²⁰ Zároveň být připraven reagovat na okamžik, že aktivita otevře problémy z oblasti vztahů a rodinné zátěže. Děti v benjamínkovském věku, jsou zranitelné a my jsme nyní ti kteří mohou podat pomocnou ruku.²¹

¹⁸ SVOBODOVÁ, E., M. VÍTEČKOVÁ et al. *Osobnost předškolního pedagoga. Sebereflexe, sociální kompetence a jejich rozvíjení*. Praha: Portál, 2017

¹⁹ PODHRADSKÁ, Dita a Lukáš LAIBRT. *Metodika předškolního vzdělávání zaměřená na didaktické aspekty práce s dětmi: Jak usnadnit přechod dětí z předškolního do primárního vzdělávání*. Univerzita Karlova Pedagogická fakulta, 2019. ISBN 978-80-7290-923-0.

²⁰ PROCHÁZKA, Miroslav. *Metodika předškolního vzdělávání zaměřená na didaktické aspekty práce s dětmi: Jak usnadnit přechod dětí z předškolního do primárního vzdělávání*. Univerzita Karlova Pedagogická fakulta, 2019. ISBN 978-80-7290-923-0.

²¹ TOLLAROVÁ, B., M. HRADEČNÁ a A. ŠPIRKOVÁ. et al., *Jsme lidé jedné země. Program prevence xenofobie a rasismu*. Praha: Portál, 2013

Vedoucí by měl „své“ děti dobře znát a být schopen se na ně napojit (v psychologické literatuře objevíme pojem enagement).²² V některých případech je potřeba notné dávky empatie, tolerance, někdy až sebezapření, aby byl vedoucí schopný přijmout děti i s jejich chybami. Vnímejte je tedy, prosím, jako individuální bytosti, které mají různé přání a zájmy, a nabízejte jim podněty k jejich rozvoji.²³ Proto i sám vedoucí by měl být schopen sebezpečí a rozvíjet se v osobnostních a interpersonálních dovednostech, estetickém cítění, výtvarném, hudebním i pohybovém vnímání. Použijte zde metaforu: „*Kdo chce zapalovat, musí sám hořet.*“

Skupina benjamínků vystavuje své vedoucí i větší hlučnosti, než známe z jiných věkových kategorií. Mají neustálou potřebu něco sdělovat, což můžeme dále pozorovat i u mladších vlčat a světlušek. V tomto případě je opět důležitá velká trpělivost, když se dítě snaží něco vyjádřit. Je potřeba zvenku i zevnitř v sobě probudit zájem o to, co je nám sdělováno a naslouchat ho. Pozor, aby neverbální komunikace nebyla v nesouladu s tím, co říkáme. Děti jsou na to citlivé a dobře to poznají. Není nic horšího než se na dítě usmívat, říkat mu, že nás to zajímá a uvnitř nám běží „Tak už se sakra vymáčkni, dyť by to šlo říct dvěma větami.“^{24 25}

Také je patrná celková větší dynamika kolektivu, přinášející i nároky na své vedoucí. Ti by se neměli bát umazání a pohybu. Dobrou vlohou je schopnost být akční a spontánní. Zapojení se do aktivit s nadšením pomáhá i podnícení dialogu s dětmi. Zejména pokud si pak povídáme o tom, jak jsme se všichni v aktivitě cítili.²⁶

Shrnu tedy myšlenku této kapitoly. Vlastnosti vedoucího benjamínků jsou: empatie, spontaneita, komunikativnost, kreativita, schopnost pracovat ve větším ruchu. Dále být schopen s dětmi objevovat a připravit celostní aktivity, které obsahují konkrétní činnosti s jasnými cíli. Dětem tak poskytnout prostor pro aktivní tvořivost a iniciativu. Vše v bezpečných mezích.²⁷

²² SYSLOVÁ, Z. et al. *Proměna mateřské školy v učící se organizace*. Praha: Wolters Kluwer., 2016

²³ MACHKOVÁ E. *Projekty dramatické výchovy pro mladší školní věk*. Praha: Portál, 2013

²⁴ PROCHÁZKA, Miroslav. *Metodika předškolního vzdělávání zaměřená na didaktické aspekty práce s dětmi: Jak usnadnit přechod dětí z předškolního do primárního vzdělávání*. Univerzita Karlova Pedagogická fakulta, 2019. ISBN 978-80-7290-923-0.

²⁵ POKORNÁ, Michaela; POKORNÝ, Tomáš a SOCHORCOVÁ, Denisa. *Benjamínci: metodika pro práci s nejmladší skautskou výchovnou kategorií*. Praha: Junák - český skaut, Tiskové a distribuční centrum, 2016. ISBN 978-80-7501-099-5.

²⁶ PROCHÁZKA, Miroslav. *Metodika předškolního vzdělávání zaměřená na didaktické aspekty práce s dětmi: Jak usnadnit přechod dětí z předškolního do primárního vzdělávání*. Univerzita Karlova Pedagogická fakulta, 2019. ISBN 978-80-7290-923-0.

²⁷ HAVLÍKOVÁ, M. a E. VENCLÁKOVÁ. et al. *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole*. Praha: Portál, 2000

6 Metodická doporučení pro práci s benjamínky

Nutné je neopomíjet ani stránku bezpečnosti. Vyplatí se mít telefon v kapse, zvláště jdeme-li dále od klubovny/ tábora, člověk zkrátka nikdy neví, co se stane.²⁸ Takže ani drobná lékárnička není na škodu. Její obsah je velice jednoduchý. Měl by obsahovat velké množství náplastí, nůžky a „nepálivou“ dezinfekci. Pro fajnšmekry doporučuji i psací potřebu, kterou se dá i obyčejná náplast vyzdobit a hojivý účinek je tak několikanásobně vyšší.

Z mých zkušeností vyplývá, že se většina „zranění“, které by u starších nevyžadovalo většího ošetření, vyřeší originálně upravená náplast. Ale i tato zdánlivě negativní stránka, jako je zranění, se dá použít pro rozvoj dětí. Ptáš se jak? Naši benjamínci se sami naučili, že pokud se někdo zraní a pláče, veškerá aktivita se přerušuje a jde se řešit vzniklý problém. Je zde krásně vidět, že fungují jako jeden tým. Jedni utěšují a další už vyžaduje lékárničku. I na ošetřovaného mnohem lépe funguje, když mi společně ostatní „radí“ jak mám při ošetření postupovat. Dětem pak nezapomenu říct, že si vážím toho, jak se chovaly a pomohly si. Připomínáme si tím i to, že když máme někoho rádi, je nám ve chvíli, kdy je dotyčný smutný nebo zraněný jedno, jestli prohrajeme ve hře. Hlavní je, aby tahle naše blízká osoba byla v pořádku. Jsem toho názoru, že pouta dětí se takto utužují a po roce společného působení jsou více než jen vrstevníci navštěvující skautské schůzky.

Při práci s nástroji je potřeba brát zřetel na poměr vedoucích a dětí. Optimem se jeví 1 vedoucí na 4 děti (u nože jeden na jednoho). Před započatím aktivity je potřeba dětem vysvětlit, jak se nástroj jmenuje, jak vypadá kryt, kterak ho držet a zacházet s ním. A co dělat, když už ho nepotřebuji, nebo se poraním. Vhodné je vysvětlení doplnit názornou ukázkou, či obrázky. Pokud se nalézáme v místě, kde je možná konzumace lesních plodů i zde je potřeba děti důkladně edukovat a požívat skutečně jen rostliny, které bezpečně poznáme (nezaměníme je s něčím) a dítě na ně není alergické.²⁹

Ve všech případech je důležité myslet na respekt k základním lidským potřebám, se kterými se lze seznámit v pyramidě potřeb dle Abrahama Maslowa.³⁰ U věkové kategorie benjamínků pak dominuje zejména potřeba volnosti pohybu, respektování únavy a pocit bezpečí. Pokud jsou tyto hodnoty naplněné, jsou děti mnohem ochotnější spolupracovat

²⁸ WORROLL, Jane a Peter HOUGHTON. *Hry z lesní škol(k)y: zábavné, rukodělné a dovednostní aktivity pro malé dobrodruhy*. Brno: Kazda, 2019. ISBN 978-80-88316-43-5.

²⁹ WORROLL, Jane a Peter HOUGHTON. *Rok v lesní škol(c)e: venkovní hry a dovednostní aktivity na každé roční období*. Brno: Kazda, 2020. ISBN 978-80-88316-77-0.

³⁰ WORROLL, Jane a Peter HOUGHTON. *Hry z lesní škol(k)y: zábavné, rukodělné a dovednostní aktivity pro malé dobrodruhy*. Brno: Kazda, 2019. ISBN 978-80-88316-43-5.

a zároveň jsou připraveny pro rozvoj i v oblasti duchovní, neboť tělesné potřeby jsou zaopatréné.³¹ Pocit bezpečí dětem přináší i pocit, že všechny máme stejně rádi, tedy opět spatřujeme přesah do oblasti duchovní. Naši nepodmíněnou lásku můžeme podpořit i tím, že se vyhneme přidělování rolí v jednotlivých hrách (některé děti by tak mohly být ukřivděné, že nebyly vybráné). V tomto ohledu nám mohou být dobrými pomocníky losovací pytlíčky/lístečky se jmény/ značkami dětí. Rozhodnutí tedy není na nás a děti ho snáze přijímají. Jistě Tě teď napadlo, proč nenechat děti rozdělit do skupin, podle jejich preference. Má odpověď je jednoduchá. Tyto skupinky jsou pokaždé stejné a děti se pak neučí spolupráce se všemi. Další metodou, která se mi osvědčila je seřazení do řady podle nějakého znaku (velikost uší, podle abecedy, délky vlasů ...) a poté skupinu rozdělit na polovinu.

Pocit bezpečí do skupiny přináší i jistý řád. Pro naše potřeby můžeme hovořit o rámci schůzky. Jedná se o strukturu, která se nemění a dítě, ale i vedoucí, se může spolehnout na to, že po jistém rituálu následuje daná aktivita.³² Nejčastěji je to určitý způsob přivítání a ukončení schůzky. Některé družiny mají i čas vyhrazený pro svačinku. Jako příklad uvedu opět naši družinu. Děti vědí, že prvních 5 minut je „volných“ na vypovídání, proběhnutí. Poté následuje nástup, kdy se seřadí a společně si řekneme pokřik a po něm je rychlá běhačka „na přání“. Pak již začíná program. Na konci schůzky si společně v kroužku řekneme, co si ze schůzky odnášíme. Poté opět následuje nástup a pokřik. Toto tvrzení potvrzuje i Procházka³³, který upozorňuje, že děti se musí naučit základním návykům práce ve skupině. Tedy vědí kdy mohou mluvit, kdy mají poslouchat a kdy je volno bez zdánlivých limitů.

Samotné chystání programu klade na vedoucí velký nárok na přípravu. Vedoucí potřebuje připravit větší množství pestrého programu, který zároveň není příliš časově náročný. Vždy se hodí mít připravené aktivity do zásoby. Literatura uvádí, že při sestavení časového harmonogramu by měl vedoucí přidávat 5 až 10 minut navíc oproti jiným věkovým kategoriím.³⁴ Osobně si myslím, že toto pravidlo je dobré použít při přechodu vedoucích z jiné věkové skupiny. Pokud však vedoucí pracuje s benjamínky dlouhodobě, zvládne si aktivity chystat v časech odpovídajících realitě.

³¹ SVOBODOVÁ, E. et al. *Vzdělávání v mateřské škole*. Školní a třídní vzdělávací program. Praha: Portál, 2010

³² WORROLL, Jane a Peter HOUGHTON. *Hry z lesní škol(k)y: zábavné, rukodělné a dovednostní aktivity pro malé dobrodruhy*. Brno: Kazda, 2019. ISBN 978-80-88316-43-5

³³ PROCHÁZKA, Miroslav. *Metodika předškolního vzdělávání zaměřená na didaktické aspekty práce s dětmi: Jak usnadnit přechod dětí z předškolního do primárního vzdělávání*. Univerzita Karlova Pedagogická fakulta, 2019. ISBN 978-80-7290-923-0

³⁴ PROCHÁZKA, Miroslav. *Metodika předškolního vzdělávání zaměřená na didaktické aspekty práce s dětmi: Jak usnadnit přechod dětí z předškolního do primárního vzdělávání*. Univerzita Karlova Pedagogická fakulta, 2019. ISBN 978-80-7290-923-0.

Uvědomme si také délku pozornosti, kterou je dítě schopné aktivitě věnovat. Soustředění je benjamínek většinou schopen 10 minut (s věkem se pak doba prodlužuje). Někjaký komplexnější program je tedy dobré rozdělit do několika kratších. Určitě také může nastat situace, kdy se dítě do aktivity zcela ponoří a je schopné se soustředit desítky minut. Tady je potřeba si dát pozor na ukončení. Když dítě „násilně“ vytrhneme z činnosti, může prožívat pocit nespravedlnosti. Proto je vhodné na ukončení takovéto činnosti (třeba stavba domečků v lese) upozorňovat dopředu. Třeba v intervalech 10, 5 a 1 minuta. Ano, máš pravdu, že děti nemají velký pojem o čase, ale již samotné upozornění, které opakovaně přijde jim pomáhá uzavřít si aktivitu a opustit ji.³⁵

Při přípravě programu je také nutné brát ohled na to, abychom děti nepřetěžovali, něčím, co není jejich věkové kategorii určeno. Stejně tak pozor na vykrádání programu určeného vlčatům a světluškám. Poté by se mohlo stát, že se budou při přestupu do další družiny nudit. Důležité je myslet také na jejich duchovní rozvoj, respektive na položení základů, pro další vývoj. Dětská duše je velice křehká a ztráta důvěry, či strašení, může udělat velké škody. Tedy nevádí udělat noční stezku při svíčkách, když se na ní vydáme všichni společně. A má-li někdo strach, mluvíme o něm. Pro děti je důležité si uvědomit, že strach není špatný, ale naopak nás může i chránit. I toto jsou jednoduché prvky pro duchovní rozvoj.

V každém věku má dítě nějaké „vývojové úkoly“, které je potřeba absolvovat pro další posun. Z duchovního pohledu se u benjamínků tvoří teprve předpoklady pro nějaký další růst. Tato věková kategorie se učí vnímat nejvyšší Pravdu a Lásku v podobě, jež jsou schopni chápat. Naším cílem je pomocí her a aktivit poskytnout zážitky, které budou pomáhat tuto oblast budovat. Zaměříme se v programu na podporu zvědavosti. Naučit se všimnout si věcí kolem sebe a přemýšlet nad tím, proč se některé věci dějí. Z tohoto pohledu jsou ideální aktivity s pozorováním přírody s lupou, či dalekohledem. Mimoděk je učíme vlastním příkladem lásku k přírodě. Pro předání tohoto vjemu, že příroda není jen místem, kam si chodíme hrát, ale je něčím, co nás přesahuje a obklopuje, je důležitá naše autenticita. Budu-li říkat, že jsme součástí přírody a mám k ní tedy přistoupit s patřičnou pokorou, ale pak budu vystupovat jako „pán tvorstva“, děti to rychle prohlédnou. Už jen to, že si vážím rostlin a chovám se tak, pomáhá dětem učit se naším vzorem. Mnohem lépe přece působí vysvětlení, že děti nemají trhat všechno kolem, když to nepotřebují, uvidí-li tento přístup i u nás. Namísto toho, aby sis před schůzkou

³⁵ PROCHÁZKA, Miroslav. *Metodika předškolního vzdělávání zaměřená na didaktické aspekty práce s dětmi: Jak usnadnit přechod dětí z předškolního do primárního vzdělávání*. Univerzita Karlova Pedagogická fakulta, 2019. ISBN 978-80-7290-923-0

natrhal v okolí deset rostlin a pak jste si o nich v kroužku povídali. Vyrazte vy za rostlinami s odůvodněním, proč bych je trhal, když to není potřeba.³⁶

Duchovní rozvoj nalezneme také v oblastech tvorby osobnosti našich svěřenců. Začít můžeme u rozpoznávání dobra a zla. Zejména u mladších je potřeba předkládat tyto souboje černobíle s jasným komentářem. Využít můžeme různé pohádky. Důležité je myslet na to, abychom v rámci her nevyužívali, jako negativní postavy, samotné děti. To by mohlo mít negativní dopad. Dále je potřeba podporovat i rozvoj dětského svědomí. K tomu může sloužit opakování proč hrát fair-play. Při takové rekapitulaci je vhodné zmínit, co vedlo danou osobu k porušení. Posloužit mohou opět různé příběhy, ale i reálná situace.

Opomíjet bychom, při zaměření se na duchovní základy benjamínků, neměli ani rozvoj empatie a sounáležitosti. Můžeme využít hraní rolí, kdy hovoříme o emocích jednotlivých postav. Dobře to však v praxi vidíme i při běžných aktivitách, jako je nošení matrací z klubovny. Děti si vzájemně pomáhají, respektují se. Zároveň vědí, že tvoří tým, který zvládá různé překážky, což opět vhodně podporujeme v programu, kdy se snažíme spíše než o výhru jednotlivce o zapojení celého kolektivu.

Ještě upozorním na potřebu svobody, kterou děti v tomto věku vyžadují. Je vhodné, aby byl program zarámovaný, ale jeho průběh si už řídili děti (tedy prvky Volné hry). Při takových aktivitách také více pracuje dětská fantazie, i ta je pro duchovní rozvoj důležitá. Zároveň vzpomeňme i svobodu dítěte pro volbu programu, respektive zda se ho chce účastnit. My se s tím na schůzkách setkáváme přibližně jednou za měsíc. Děti vědí, že když se nechtějí nějaké hry, či aktivity účastnit, řeknou nám to a jdou se posadit na verandu. Tam pozorují ostatní (nedělají nic jiného) a mohou alespoň z pohledu pozorovatele prožít aktivitu se zbylými dětmi. Tím ošetřujeme i bezpečí, které potřebují děti cítit. Všechny aktivity jsou u nás dobrovolné.³⁷

Dalším důležitým prvkem v práci s benjamínky, který je opomíjen i u jiných věkových kategorií, je zpětná vazba. Ta může následovat bezprostředně po aktivitě, nebo na konci schůzky/ akce. Při větším počtu dětí je dobré využít mluvčího předmětu v kroužku³⁸. Můžeme se dočíst o mluvčím klacíku, za nás dobře funguje i plyšák, který může být i maskotem družiny.

³⁶ POKORNÁ, Michaela; POKORNÝ, Tomáš a SOCHORCOVÁ, Denisa. *Benjamínci: metodika pro práci s nejmladší skautskou výchovnou kategorií*. Praha: Junák - český skaut, Tiskové a distribuční centrum, 2016. ISBN 978-80-7501-099-5.

³⁷ POKORNÁ, Michaela; POKORNÝ, Tomáš a SOCHORCOVÁ, Denisa. *Benjamínci: metodika pro práci s nejmladší skautskou výchovnou kategorií*. Praha: Junák - český skaut, Tiskové a distribuční centrum, 2016. ISBN 978-80-7501-099-5.

³⁸ WORROLL, Jane a Peter HOUGHTON. *Hry z lesní škol(k)y: zábavné, rukodělné a dovednostní aktivity pro malé dobrodruhy*. Brno: Kazda, 2019. ISBN 978-80-88316-43-5

Princip je takový, že mluví pouze ten, kdo předmět drží a poté ho pošle po kruhu dál. Ostatní vyslechnou, co kdo říká. Bez žádné reakce a komentáře. Pro ty je prostor při ukončení kruhu. Děti se přihlásí o slovo a opět si vezmou mluvící předmět. Aktivita může působit časově náročně, ale při počtu 14 dětí zabere zhruba 10 minut. Následuje-li zpětná vazba hned po aktivitě, je dobré nechat mezi zpětnou vazbou a aktivitou alespoň 2 minuty volna, aby všichni zpracovali, co právě prožili. Až poté je možné se adekvátně ohlédnout za tím, co se stalo. Hovořme poté o tom, jak se děti cítily. Dobré je společně vyhodnotit, kdo komu pomohl, co se kdo naučil, co se komu podařilo. Nezapomeňme ani na část, co bychom příště mohli udělat, aby nám to šlo lépe.³⁹

Vhodné je, pokud se do takové zpětné vazby zapojí i samotní vedoucí. Otevřeně hovořme nejen o pozitivěch, které vidíme, ale zmiňme i to z čeho jsme byli smutní, nebo naštvání a proč. Dobré je s dětmi sdílet i okamžiky strachu, a co nám pomohlo je překonat. Děti na základě naší otevřenosti pochopí, že i oni nám mohou povědět cokoli považují za důležité.

7 Hra

Pojďme se nyní v krátkosti podívat na to, co je to hra a jak ji můžeme použít. Hrou se učí většina mláďat a ta lidská nejsou výjimkou. Pomocí zábavných aktivit si posilují motorickou i psychickou stránku osobnosti. Já si dovolím tvrdit, že i tu duchovní, což si brzy ukážeme. V dětském věku není ještě zcela vyvinuta nervová soustava mozku a jednotlivá centra je třeba posilovat. Mimo zmíněnou motoriku cílí hra také na soustředění, ovládání emocí, rozhodování a sociální kooperaci. Také se jejím prostřednictvím dává smysluplně vybit velké množství energie, kterou děti mají. Můžeme tak pozorovat pravou radost ze života. Pamatujme, že hru nemusí dítěti nikdo ukazovat, neboť je to spontánní děj s užitím předmětů a materiálu, který se aktuálně nachází kolem dítěte.^{40 41}

Prostřednictvím hry se může dítě vyrovnat s problémy se skutečným světem a symbolicky si je ve hře vyřešit. Rovněž si může splnit přání, které se mu v realitě nedaří naplnit. Dítě hru

³⁹ WORROLL, Jane a Peter HOUGHTON. *Hry z lesní škol(k)y: zábavné, rukodělné a dovednostní aktivity pro malé dobrodruhy*. Brno: Kazda, 2019. ISBN 978-80-88316-43-5

⁴⁰ POKORNÁ, Michaela; POKORNÝ, Tomáš a SOCHORCOVÁ, Denisa. *Benjamínci: metodika pro práci s nejmladší skautskou výchovnou kategorií*. Praha: Junák - český skaut, Tiskové a distribuční centrum, 2016. ISBN 978-80-7501-099-5.

⁴¹ NEUMAN, Jan. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Vyd. 7. Praha: Portál, 2014. ISBN: 978-80-262-0628-6

prožívá celým svým tělem i duchem. Zároveň ho můžeme dovést i k přímému kontaktu s přírodou.⁴²

Přestože je potřeba, aby byla hra svobodná, je třeba při ní ale akceptovat určitá pravidla. Je vhodné, aby se na nich všichni účastníci dohodli a respektovaly je. Zároveň by hra měla mít vymezen jasný čas a prostor, aby mohli poté všichni komfortně vystoupit ze svých rolí do běžného života. Také by hra měla poskytnout pocit nejistoty, v tom smyslu, že nevíme, kam se hra bude vyvíjet a jak dopadne. Samozřejmostí je maximální svoboda rozhodnutí, kdy se kdo bude hry účastnit a umožnit z ní odejít, nebo v průběhu vstoupit. U dětí, které se nezapojují se doporučuje, aby aktivitu sledovali a nedovolit jim vykonávat jinou činnost.⁴³

Jako motivace pro účast by neměla být nabízena odměna, tím bychom jen podporovali v dětech chtíč. Naopak by měla být hra postavena tak, že samotná účast v ní a prožitek tím způsobený je dětem odměnou. Pokud tedy vidíme, že děti hra nebaví, ukončíme ji a nahradíme jinou.⁴⁴

Hlavní dělení her je na hru volnou a řízenou. Zatímco řízená hra je vymezena jasnými pravidly a je organizována dospělým u volné hry si průběh určují děti samy. Volnou hru s velkým „V“ uvádí ve svých publikacích manželé Danišovi. Ti zmiňují důležitý, a i opomíjený fakt volné hry (pro lepší rozlišení poté začali ve svých publikacích hovořit o Svobodné hře, neboť se domnívají, že je toto pojmenování lépe vystihující její princip). Abychom mohli nechat děti volně si hrát, přesně tak jak ony právě potřebují, je zapotřebí jim určit jisté mantinely. Například kde si budou hrát. Také zasáhnout, když nám prvky přijdou nebezpečné. Například děti se rýpou klacíky v zemi, staví si domečky. Když už je ale klacek používán, jako bodná zbraň, je čas zasáhnout a usměrnit je.⁴⁵ Celkově se ukazuje, že je vhodné, pokud tato spontánní Volná hra, která rozvíjí fantazii, plánování a mnoho dalšího navazuje na předchozí hru řízenou (nebo naopak). Vzájemné prolínání obou principů přináší řád, ale i dostatek

⁴² PASSERIN, Johana. *Metodika přírodní pedagogiky*. Didaktika výuky v terénu pro předškolní věk založená na principech přírodní pedagogiky inspirovaná lektorem Rudolfem Hettichem. [online] Praha: MŠMT. 2020. [cit.:10. 9. 2023] Dostupné z: <https://www.lesnims.cz/stahnout-soubor?id=4784>

⁴³ SVOBODOVÁ, E. *Hra v mateřské škole*. České Budějovice: 2008.

⁴⁴ SVOBODOVÁ, E. *Hra v mateřské škole*. České Budějovice: 2008.

⁴⁵ DANIŠOVÁ, Justina a DANIŠ, Petr. *Svobodná hra: jak nechat vyrůst radostné, odolné a samostatné děti*. Praha: Smart Press, 2020. ISBN 978-80-88244-17-2.

svobody. Také je dobré reflektovat, jaké typy her děti volí v případě hry volné, a zakomponovat je do řízených činností.⁴⁶

Roger Callois dělí princip hry do čtyř kategorií. Ty nám mohou pomoci s výběrem a účelem dané hry při přípravě hry pro benjamínky. **Prvním principem je náhoda** (alea). Zde necháváme prostor osudu/ štěstěně, neboť nelze průběh ovlivnit vůlí. Nevypovídá tedy o rychlosti, či šikovnosti zúčastněných, což je dobré dětem vysvětlit. Nejlépe hrát s nimi a ukázat jim, že můžeme také prohrát a nic si z toho neděláme, protože to třeba vyjde jindy (opět je důležitý náš vzor). Můžeme sem zařadit různá rozpočítadla, házení kostkou, či losování z pytlíčků. **Druhým principem je proměna/ nápodoba** (mimikry). Zde se děti dočasně, a to je důležité, stylizují do role někoho jiného. Pokud hru podpoříme kostýmy, je vysvobození z herní role pro děti snazší. Zařadit sem můžeme i maškarní plesy. **Třetí princip – závrať** (ilinx) se snaží dopřát dětem touhu po létání, nechat se někam unést. Není to nic snazšího než zapojení labilních ploch, houpaček, kladek, ale třeba i válení sudů z kopce. **Čtvrtý** a lehce kontroverzní **princip**, co se výkladu týče, je **soutěž/ zápas** (agón). Soutěživost je lidskou přirozeností, avšak musíme ji dobře uchopit. Při pojetí, kdy nám ze hry vychází vítěz a poražení, můžeme neblaze ovlivnit sebevědomí benjamínků. Starší benjamínci si již mohou uvědomovat princip soutěžení/překonávání sebe sama (u mladších lze užít grafického znázornění). Tedy například minule oběhl klubovnu dvakrát, dnes už třikrát, nebo na poslední výpravě tě bolely nohy už v prvním kopci a dneska si došel až ke kostelu. Dále lze využít „řízeného zápasení“, kdy si každý zkouší své hranice co vydrží, se zapojením legrace, ta je hlavním prvkem. U aktivity je vhodné děti ocenit v oblasti, která se jim daří.⁴⁷

8 Role zážitku

Tuto kapitolu bych ráda uvedla příslovím z Číny, které vystihuje její náplň o významu zážitků v benjamínkovském věku nejlépe.

⁴⁶ POKORNÁ, Michaela; POKORNÝ, Tomáš a SOCHORCOVÁ, Denisa. *Benjamínci: metodika pro práci s nejmladší skautskou výchovnou kategorií*. Praha: Junák - český skaut, Tiskové a distribuční centrum, 2016. ISBN 978-80-7501-099-5

⁴⁷ POKORNÁ, Michaela; POKORNÝ, Tomáš a SOCHORCOVÁ, Denisa. *Benjamínci: metodika pro práci s nejmladší skautskou výchovnou kategorií*. Praha: Junák - český skaut, Tiskové a distribuční centrum, 2016. ISBN 978-80-7501-099-5

„Řekni mi a já zapomenu, ukaž mi a já si zapamatuji, nech mne to dělat a já pochopím“

Zejména ve věku našich benjamínků, kdy se osobnost teprve formuje, je vhodné volit přenos nových informací formou zážitku. Navíc interaktivita, která ho provází pomáhá k optimálnímu rozvoji po všech stranách, včetně duchovní oblasti. Takovou hrou, či aktivitou podporujeme v dětech zvědavost, radost z objevování a učení, chuť poznávat nové věci a zejména užívat nové dovednosti.⁴⁸

Jak je to se zapamatováním si určitých věcí? Výzkumy mluví jasně⁴⁹, zapamatujeme si:

10 % toho, co slyšíme

15 % toho, co vidíme

20 % toho, co současně vidíme a slyšíme

40 % toho, o čem diskutujeme

80 % toho, co přímo zažijeme nebo děláme

90 % toho, co se pokoušíme naučit druhé

Prožitkové učení je konceptem, který rozvíjí nejen dítě, ale celý kolektiv. Mysleme na to, že prožitek je vnitřním dějem, který bude v osobě zapsán poměrně dlouhou dobu, a to i ten negativní. Můžeme prostřednictvím prožitkového učení podpořit porozumění sama sobě, vztahům kolem sebe a tvorbě vlastních postojů. Tvarujeme a upravujeme dětské osobnosti i proto je důležité zohlednit potřebný vstup emocí. Prožitek nemůžeme nikterak uchopit, proto může být předán pouze prostřednictvím aktivity. Pokusím se tedy prožitek charakterizovat. Jedinečnost a neopakovatelnost prožitku tkví v unikátním místě, čase a kulisách dané události. Proces prožívání bude u každého dítěte odlišný a bude téměř nemožné ho znovu vyvolat. Individualita je také v rozdílné intenzitě a valenci prožitku (pro někoho může být totožná situace příjemná, zajímavá a dobrodružná, jinému však může být nepříjemná, připadat mu nudná až fádňí). Takový prožitek je nepřenositelný. Má svůj jasný začátek a konec, jedinečné aktéry a pozorovatele. Zároveň se ukládá jako součást osobního života a jeho

⁴⁸ PROCHÁZKA, Miroslav. *Metodika předškolního vzdělávání zaměřená na didaktické aspekty práce s dětmi: Jak usnadnit přechod dětí z předškolního do primárního vzdělávání*. Univerzita Karlova Pedagogická fakulta, 2019. ISBN 978-80-7290-923-0.

⁴⁹ ŠAFRÁNKOVÁ, Dagmar. *Pedagogika. 2.*, aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2019. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5511-3.

převyprávění již takovou stopu s emočním nábojem nezanechá.⁵⁰ S ohledem na velké zapojení emocí je důležité ke všem situacím přistupovat citlivě a s náležitou reflexí.⁵¹

V práci s benjamínky můžeme dobře užít příběhů převedených do hry, či jiné aktivity. U dětí tak podporujeme jejich kreativitu a fantazii. Dále mohou vnímat boj dobra se zlem.

Příběh o černokněžníkovi, který znečistil všechnu vodu. Děti se dozvídají, že v jednom nedalekém království žil černokněžník, který se rozhodl znečistit všechnu vodu. K nám přichází posel (bohužel nás nezastihl, a tak nechává jen vzkaz) s žádostí o pomoc, protože v blízkém lese se zachytil kouzelníkův plášť o trn a začal se párat. Podle pověsti by se po ztrátě pláště měl černokněžník proměnit v hromádku bílého prachu a jeho špatné skutky v hromádku prachu černého, který může zvrátit jeho kouzla. Vše trvá, dokud nepřijde první bouřka a on tak dostane nový plášť z černých mraků. Problém je v tom, že kdo by kouzelníka viděl před jeho proměnou v prach, mohl by zkamenět. Se vzkazem děti obdrží lahvičku se znečištěnou vodou z království a kouzelnou zlatou vodou s návodem, kterou by měly zničit kouzelníka. Poté následuje skupinové rozhodnutí, zda se na pomoc vydat. U blízkého lesa nacházíme silnější vlnu, která tvoří cestu dále. Všichni si zaváží oči a chytí se lanka a postupují dále. První a poslední jdou vedoucí (nejlépe po dobu chůze vidoucí, na konci cesty si pro efekt mohou oči také zavázat). Když se dojde na konec nitě, mohou si všichni rozvázat oči a spatří černou a bílou hromádku. V návodu na zničení kouzelníka stojí, *že odvážní přátelé mají utvořit kruh kolem kouzelníka (bílé hromádky) a ten co jako první došel konce nitě (vedoucí) má uchopit zlatou vodu a kouzelníka jí polít, tím bude zničen. Poté je možné použít jeho špatné skutky k odstranění kouzla, ale pozor, když se kouzlo a špatnosti smíchají mají se přelit přes pergamen, aby se mohly navždycky vyhodit.* Když tak vedoucí učiní mohou nasypat černý prach do lahve se znečištěnou vodou (doporučuji každý jednu lžičku). A poté přefiltrovat přes papír který vložíme do trychtýře. Děti pak spatří, že jednak zachránili svět od kouzelníka, ale také vyčistili vodu.

Co je potřeba připravit: lahev se znečištěnou vodou (voda s nakapaným inkoustem, barvivem, či barevná limonáda), láhev se zlatou vodou (ocet), bílý prach (jedlá soda), černý prach (rozdrcené živočišné uhlí), pergamen pro filtrování (filtrační papír, či piják).

Vliv aktivity na duchovní rozvoj: Hlavní myšlenkou je rozeznávání dobra se zlem s podporou dětské fantazie. Zároveň je potřeba spolupráce a důvěry, kterou si děti budují

⁵⁰ PROCHÁZKA, Miroslav. *Metodika předškolního vzdělávání zaměřená na didaktické aspekty práce s dětmi: Jak usnadnit přechod dětí z předškolního do primárního vzdělávání.* Univerzita Karlova Pedagogická fakulta, 2019. ISBN 978-80-7290-923-0.

⁵¹ PELIKÁN, J. *Hledání těžiště výchovy.* Praha: Karolinum, 2007

zejména v úseku od nalezení nitě v lese. Děti zažijí, že je potřeba opravdu všech ve skupině, aby se dílo podařilo, tedy podporujeme sounáležitost. Zároveň od zadavatele zažijí pocit důvěry, ale i zodpovědnosti při záchraně cizího království. Pokud je prostor, dá se s dětmi rozvíjet fantazie ještě dál, když vymýšlí, jak mohl černokněžník vypadat. Mohou ho i nakreslit, či jinak ztvárnit, což podpoří jejich kreativitu. Pro některé děti může aktivita přinést i prvek zvládnutí strachu, můžeme mít strach, a je to naprosto v pořádku, ale pokud máme okolo sebe ostatní, můžeme ho společně překonat.

Dále můžeme využít diskusní kruh a rozbor prožité situace. I ve zpětné vazbě se dá využít prvků dramaterapie, kdy si děti znovu přehrají situaci, kterou absolvovaly. V tomto případě je nárok na vedoucího mnohem větší, neboť je zapotřebí bezprostřední reakce, aby nevypršel emoční náboj, který děti po aktivitě mají.⁵² Dramatických prvků však můžeme užít i v samostatném programu. Zde je důležité reagovat na celkovou dynamiku skupiny a užít impulzů přicházejících od dětí (třeba to co jsme pozorovali ve volné hře).⁵³ Ušít jim tedy dramatickou aktivitu na míru. Nebo si můžeme nanečisto vyzkoušet situaci, která nás čeká, jako je cesta vlakem.

Cesta vlakem má svá pravidla. Když nastupujeme do vlaku, pozdravíme všechny, co už v něm sedí. Najdeme svá místa a počkáme, než přijde pan průvodčí a prodá nám lístky. Za ty poděkujeme. Ve vlaku se nepřekřikujeme. Když nastoupí nějaká babička, nebo dědeček, uděláme jim místo, aby si mohli sednout (u benjamínků to často znamená, že je třeba sesadíme po třech). Stejně se budeme chovat i u lidí co mají berle, aby je nebolela noha, když dlouho stojí, a ještě se jim něco nestalo. Nebo třeba těhotná maminka. Aktivitu lze sehrát i tak, jak je to špatně a jak je to správně. Vždy je dobré děti vybavit kostýmy, aby se vžili do role a zároveň ji po ukončení aktivity snadněji opustili.

Postavy: průvodčí – prodává lístky a kontroluje, zda někdo nechce vystoupit/ nastoupit
mašinfira – řídí opatrně vlak, dává pozor, aby někoho nepřejel, zastavil na všech zastávkách a byl na nich včas
babička, dědeček – jdou pomalu, mohou potřebovat pomoc s taškou
osoba se zlomenou nohou a berlemi – musí jít o jedné noze, hůře udrží

⁵² PROCHÁZKA, Miroslav. *Metodika předškolního vzdělávání zaměřená na didaktické aspekty práce s dětmi: Jak usnadnit přechod dětí z předškolního do primárního vzdělávání*. Univerzita Karlova Pedagogická fakulta, 2019. ISBN 978-80-7290-923-0.

⁵³ KOŤÁTKOVÁ, S. *Dítě a mateřská škola. Co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. Praha: Grada, 2014

rovnováhu

těhotná maminka – jde pomalu, zadýchává se, může jí být horko

ostatní cestující – např. pán se psem, skupina dětí, paní učitelka ...

Vliv aktivity na duchovní rozvoj: Děti se učí dodržovat určitá pravidla (respektovat sociální a kulturní zvyky) a uvědomují si, proč je to dobré. Zároveň jsou patrné prvky empatie (jak je asi babičce, když musí stát) a pomoc druhým. Cílíme také na dětské svědomí (když nepustím tu babičku sednout, jak se pak budu cítit já?). Zároveň nepřímo podporujeme i kreativitu a fantazii, neboť se děti snaží chovat, jako někdo jiný. Zde podporujeme také stránku sociálního citění. Také je potřeba všímavosti, aby uprostřed hovoru s kamarádem postřehly, že nastoupil někdo další a přesunuli pozornost tam.

Syslová⁵⁴ dále zmiňuje, že prostřednictvím takovýchto aktivit prokazatelně dochází k rozvoji osobnosti a duchovního rozměru dítěte. To je posléze lépe schopno naplnit personální a sociální role.

Dále můžeme zážitek uplatnit v badatelských aktivitách, které často korespondují s volnou hrou. Respektive je vhodné aktivitu orámovat řízenou činností a prostředek nechat volné hře.⁵⁵ Do badatelských aktivit lze zařadit jakékoliv pozorování světa kolem, ať už rostlin, živočichů, či různých dějů (vypařování lesa ...).

Podzimní pozorování javorů – S dětmi můžeme vyrazit pozorovat zbarvující se listí a vyjmenovávat, jaké barvy vidí. Pokud máme možnost lup je jistě zajímavý pohled na žilky na listech, nebo javorových nažkách. Objevit se dají i háčky, které pak děti fascinují řádnou chvíli. Děti většinou samostatně přejdou do hry v listí (tvoření cestiček, házení listí, sestavování řetězů z listí, tvorba „hradů“, házení javorových nažek a pozorování jejich letu ...). Zde je opravdu volnost na místě, případně můžeme dětem naznačit, kudy by se mohly vydat, ale pak už to nechat zase na nich.

Vliv aktivity na duchovní rozvoj: Podpora zvědavosti, zároveň i fantazie, když děti přirovnávají to, co vidí k něčemu dalšímu. Vnímání krásy a ticha/zvuků z okolí. Soustředění se na smysly – lze spojit s otázkami na libost/nelibost podnětu (třeba když si sáhnou na rozbředlý list). Zároveň i spolupráce s ostatními. Koordinace vlastních aktivit.

⁵⁴ SYSLOVÁ, Z. et al. *Proměna mateřské školy v učící se organizace*. Praha: Wolters Kluwer., 2016

⁵⁵ DANIŠOVÁ, Justina a DANIŠ, Petr. *Svobodná hra: jak nechat vyrůst radostné, odolné a samostatné děti*. Praha: Smart Press, 2020. ISBN 978-80-88244-17-2.

Další nápady pro aktivity naleznete v příloze 13.3, nebo se můžete podívat na ukázkovou schůzku s popisem aktivit pro duchovní rozvoj, doplněnou o zpětnou vazbu dětí v příloze 13.2.

8.1 Výhoda aktivit v přírodě

Myslím si, že družiny benjamínků naštěstí fungují z velké části ve venkovním prostředí. Snažme se o to, co nejvíce. Nejen proto, že jsou prožitky umocněny více vjemy a mnohem lépe si je děti zapíší pod kůži (často doslovně). Ale také protože celosvětově trápí děti již od školkovného věku narůstající obezita, která často souvisí i s nástupem duševního onemocnění a životem v interiéru⁵⁶.

Pro správný duchovní, fyzický, duševní i sociální rozvoj se děti potřebují naučit v sobě objevit a rozvíjet pouto k přírodě (nebo i jiné dimenzi, která nás převyšuje). V literatuře můžeme nalézt potvrzení těchto tezí. Samotný lord Robert Baden-Powell uvádí přírodu při cestě k Bohu (tomu, co nás přesahuje) na stejnou úroveň, jako Bibli. V Základech junáctví poté Antonín Benjamin Svojsík hovoří o vlivu přírodních krás, jako o osvobozujícím prvku pro duši. Každý, dle jeho slov, může odložit tělesná pouta a nechat se unášet magickým a neodolatelným proudem vstříc světům neobsahujícím mamon ani klam. Zamyslíme-li se i my nad našimi pohnutkami vyrazit do přírody, jen tak se v ní zasnít, načerpat energii a inspiraci, odpočinout od každodenního shonu. Není právě toto známka toho, že je v přírodě něco, co nás přesahuje? Když vstoupíme do přírody zažíváme svoji malost oproti okolí, jak fyzickou, tak často i duchovní s ohledem na celkové bytí. V obklopení dokonalosti přírody je patrná i rostoucí pokora k ní. Při důkladném pohledu nalézáme mírné nedokonalosti ve vzhledu rostlin i zvíře. Právě toto vizuální přirovnání nám může pomoci v hovoru o tom, že byt' nejsme dokonalý a v celém světě jsme maličká i my jsme jeho důležitou součástí. Nejsme středobodem světa, kolem kterého by se vše točilo a jedno naše pochybení vedlo ke katastrofě. Jsme však důležitá součást společnosti, která má svůj význam. A příroda, Bůh či cokoliv jiného, co nás přesahuje, si je toho vědomo a nenechá nás padnout. Tohle je důležité si uvědomit i proto, aby se člověk nepřeceňoval, nebo naopak nepodceňoval.

Lidé na našem území, často odmítají slovo víra, které si spojují s příslušností k náboženskému společenství. Hovoří pak však o nějaké spiritualitě se zaměřením se na přírodu, kde hledají smysl bytí, hodnoty a lásku. Pokud toto spirituální hledání dojde do bodu,

⁵⁶ WORROLL, Jane a Peter HOUGHTON. *Rok v lesní škol(c)e: venkovní hry a dovednostní aktivity na každé roční období*. Brno: Kazda, 2020. ISBN 978-80-88316-77-0.

kdy je člověk „osloven“ oním přesahujícím jsovcem, může se z ní víra, byť v přírodu, vyvinout. Duchovní život vychází z našeho nitra a postupně se rozvíjí, přirozené je hledat nějakou oporu. V přírodě může nalézat různé vztahy propojení a vzájemné podpory, a to do života přináší i duchovní život. Podněty, krása, ticho to vše nás vede k jakési vděčnosti přírodě. A v mládí, tedy benjamínkovském věku, je lidská duše tomuto působení otevřena nejvíce. V přírodě tedy můžeme provázet děti k překonání strachů a skleslosti nejen fyzické, ale i duševní stránky.

Příroda je nejdostupnějším prostředkem pro tvorbu a přehodnocování vlastních hodnot, vztahů, tedy i předpokladem pro nalezení vlastního poslání (smyslu bytí). Pobyt venku navíc vede ke zlepšení kondice a produkci serotoninu (hormon štěstí a dobré nálady). Ve venkovním prostředí narůstá množství podnětů, které při zapojení vhodných aktivit lépe podporují rozvoj sebevědomí, sebeúcty, houževnatost a emoční inteligenci. K tomuto ději dochází také pomocí zapojení prožitků z praktické zkušenosti. Dobré je také cílit na všechny smysly (hmat, chuť, čich, sluch, hmat).⁵⁷ A kde bychom je podpořili snáze, než venku?

9 Jak na duchovní výchovu u benjamínků

Stejně jako pro ostatní věkové kategorie i pro benjamínky existuje zákon (spíše řečeno návod pro vedoucí, ve kterých oblastech děti podporovat) a metodická podpora vydaná Junákem. TDC také vydalo pracovní listy, které rozvíjejí jednotlivé kompetence (Co umím a znám, Kdo jsem, Můj kamarád, Můj domov, Svět okolo nás, Příroda kolem nás), jako motivace plnění může sloužit Pěšinka (leporelo na lepení samolepek). Pro další nápady mohou vedoucí využít časopis Ben Já Mína, který vychází i s metodikou a k dispozici jsou také karty s nápady na aktivity.

Při tvorbě programu bychom měli zohlednit vývojový stupeň psychomotoriky svěřenců, ale i to, abychom nezačali vykrádat program určený vlčatům a světluškám. Pro benjamínky je stěžejní pracovat s vlastním svědomím a v období předškoláků a prvňáčků identifikovat dobro a zlo. S tímto smýšlením si bohatě vystačíme. Neopomeňme ani nás, abychom vystupovali, jako jejich vzor, který se do nich otiskává.

Rozhodně bychom se neměli snažit o nějaké násilné zapojení aktivit pro duchovní rozvoj. Podporovat zvědavost, svědomí, zkrátka oslovit nejvyšší Pravdu i Lásku se dá i se zapojením aktivit pro celkový rozvoj těla i ducha. Chce to jen chuť nás vedoucích investovat svůj čas

⁵⁷ WORROLL, Jane a Peter HOUGHTON. *Rok v lesní škol(c)e: venkovní hry a dovednostní aktivity na každé roční období*. Brno: Kazda, 2020. ISBN 978-80-88316-77-0.

připravám. I s ohledem na literaturu zmiňovanou výše můžu tvrdit, že u věkové kategorie benjamínků je potřeba všechny aktivity předkládat nenásilnou formou a poskytovat dětem velké množství volnosti. Zároveň je třeba aktivity střídat po poměrně krátkém čase, aby děti nezačali nudit. A forma? Určitě co nejvíce hra a zážitkové aktivity, když to jde tak venku (o tom pojednávají už předchozí kapitoly).

S našimi benjamínky máme připravené téma, které se prolíná celou schůzkou a prostřídají se při něm různé typy aktivit. Pro inspiraci můžete nahlédnout na jednu ze schůzek do příloh (13.2), kde najdete i reakce dětí a zpětnou vazbu. Také jsme zkoušeli hru na fair-play, po níž následovala debata. Ta mě osobně dost překvapila, neboť argumenty, proč by bylo dobré hrát fair-play byly nad mé očekávání „dospělé“. Poté se povídání samovolně přelilo do toho, proč se k sobě máme chovat hezky. Jednoznačně doporučuji něco podobného zkusit. Pomáhá to i stmelit kolektiv. Ale je potřeba předem ošetřit, aby se děti nezačali odsuzovat, za to že někdo podváděl. Neměli by se o jednání ostatních dozvědět.

Aktivita není z mé hlavy, někde jsem o ní četla, ale již netuším kde, abych Ti uvedla autora. Principem je se co nejrychleji dostat do cíle. Jsou připravena tři stanoviště s pytlíčky/krabičkami, odkud se tahají kamínky/ míčky/ víčka. Hráč si poslepu jeden předmět vylosuje a vrací ho zpět. Zelená barva znamená, že mohou postupovat dále. Červená barva vrací hráče na start. Na prvním stanovišti, jsou všechny předměty zelené. Na druhém stanovišti je poměr červených a zelených 1:1. Na posledním stanovišti jsou všechny červené. Do cíle by tedy neměl dojít nikdo ...

Ráda bych zmínila, jak proběhla tato aktivita u našich benjamínků a jejich reflexi. Ty sám se pak rozhodni, zdali ji považuješ pro benjamínky za vhodnou, nebo ji přenecháš až starším věkovým kategoriím (pozn. inspiraci pro starší věkové kategorie naleznáš ve skriptech od C. Jane⁵⁸). Děti běhaly a tahaly si z pytlíčků a již v prvním kole se jedna z holčiček posadila do cíle. Další z dětí, které losovalo v posledním pytlíčku už po 3 proneslo, že to není možné, že už zase vytáhlo červený a musí na start. V tuto chvíli se holčička v cíli zvedla a říká „Já měla taky červený, takže to ještě do cíle nemůžu. Můžu jít taky na start pro nový?“ Brzy poté byla aktivita uzavřena a šly jsme si ukázat, jak to v pytlíčcích vypadalo. A tím, že nikdo nedošel do cíle, jsou pro mě vítězi všichni. Samozřejmě padl dotaz, že viděli onu holčičku v cíli. Na tomto příkladu jsme si ukázali, že když přijdeme na to, že jsme něco udělali špatně, není žádná ostuda to přiznat a opravit se. Také jsem se od dětí dozvěděla, že hra může být zábavná,

⁵⁸ ŠMIKMÁTOROVÁ, Hana. *Duchovní výchova ve skautingu*. ČLK Rozrazil, 2009

i když nikdo nevyhrál, protože jsme to zvládli všichni stejně. Myslí si, že je potřeba hrát fěr, abychom z toho mohly mít radost, protože potom to nemůžeme mamince říct, když by to nebyla pravda a lhát se nemá. Jako poslední uvedu tvrzení jednoho z benjamínků: „Můžeme nehrát fěr a přitom o tom nevědět, proto je dobré, když nám to třeba ostatní řeknou, abychom to mohly dělat správně.“

Mimo výše zmiňovanou hru, je dobré pamatovat na učení se nápodobou. Dítě však nekopíruje vše viděné/ provedené. Zde je důležitý prvek myšlení, kdy si podmíněně vybereme z možností pouze chování chtěné.⁵⁹ Dítě si tedy na základě svědomí a zkušenosti opakuje pouze situace, kde očekává pozitivní následek svého chování (objetí, pochvalu, pozornost). Není to tedy bezmyšlenkové „opičení“, ale vědomý děj na základě rozumu a svědomí.⁶⁰ Svědomí se během vývoje vyvíjí, stejně jako schopnost rozpoznání dobrého a špatného chování.⁶¹ Pokud bude mít náš benjamínek dobře založené kořeny svědomí, dokáže si vybírat, co chce napodobit. A posléze na tom stavět i v dospělosti, je tedy potřeba dobrého vzoru. Pokud tento vzor není v rodině, je důležité, aby ses jím stal Ty, jako vedoucí. Proto si dávej velký pozor, jak vystupuješ a snaž se vyvarovat přetvářky. Opravdovost je v tomto případě nejlepší.

Stejně jako u jiných věkových kategorií je dobré si udělat dlouhodobý plán, který bude cílit na jednotlivá témata, která chceme zmínit, ať je to čest, pomoc druhým, nebo přátelství. Mně se osvědčilo použít, jako nosné téma zastřešující schůzku nějakou rostlinu, či zvíře (viz příloha). Poté se dají jednotlivé aktivity přizpůsobovat tomuto tématu a rozvíjet v tomto symbolickém rámci i motoriku a duchovní stránku. Během výprav nás pak nejčastěji provází nějaká osobnost (ať už historicky spjatá s daným místem, či na den sesterství samotní manželé Baden Powellovi). Během výletů a tábora zejména opakujeme znalosti získané během schůzek.

Dalším prostředkem pro rozvoj duchovní oblasti, který je dobré zmínit jsou symboly a rituály. Ty pomáhají podporovat zejména sounáležitost ke skupině. Všichni jistě máme své pokřiky a zobrazení názvu družiny. K tomuto bodu bych uvedla ještě jednu aktivitu, kterou jsem s našimi benjamínky zkoušela a považuji ji za podnětnou.

Společná tvorba družinového znaku. Naše družina se jmenuje Liščata, a proto jsme použili kresbu lišky a pro snazší pochopení budu hovořit o lišce. Na první schůzce jsem na za

⁵⁹ FINLAY, L. *The Practice of Psychosocial Occupational Therapy*. 3rd ed. Cheltenham UK: Nelson Thornes Ltd., 2004. 290 p. ISBN 074877257X/978-0-7487-7257-5/0-7487-7257-X.

⁶⁰ BANDURA, A. *Social Learning Theory*. 2nd ed. USA: Prentice Hall, 1977. 247 p., ISBN 0138167516, 9780138167516.

⁶¹ COLE, M. B.; TUFANO, R. *Applied Theories in Occupational Therapy. A practical Approach*. 1st ed. Thorofare, USA: SLACK Incorporated, 2008. 290 p. ISBN 978-1-55642-573-8.

klubovnou rozházela rozstříhaný obrázek lišky (počet lístečků, dle dětí + vedoucí) – nejednalo se o žádné pravidelné tvary, pouze jsem se pokusila, aby byly přibližně stejně velké. Každý si poté pro jeden doběhl a vybarvil ho svou oblíbenou barvou. Následně jsme obrázek lišky složili dohromady (na výsledek se můžeš podívat do přílohy 13.4). Teď ho máme vystavený v klubovně a Liščata každému příchozímu povídají o vniku (alespoň neznalým osvětlí, proč máme na lišce zelenou a modrou).

Vliv aktivity na duchovní rozvoj: Během této aktivity si můžeme názorně ukázat, že každý jsme úplně jiný, ale každý jsme důležitý, aby naše společenství, bylo takové, jaké je. Podporujeme tím u dětí vnímání toho, že jinakost není špatně. Rovněž se učí, že každý přináší do skupiny důležitý kousek sebe. Opomenout bych neměla ani kreativitu a spolupráci.

10 Vliv duchovního rozvoje na další činnost

V psychodynamických teoriích nalezneme důležitý argument pro rozvoj duchovního vývoje. Naše mysl je utvářena v dětství zvnitřněním reprezentací podob jiných lidí a jejich vztahů k nám a sobě navzájem. Tyto vztahy a interakce v dospělosti často reflektují vzory utvořené hluboko v dětství.⁶²

Motivací pro pokračování v rozvoji duchovní výchovy pod záštitou skautingu může být i fakt, že je oceněn a přejímán i jinými organizacemi. Skandinávský model školství se mimo jiné inspiruje skautingem a woodcraftem. Autoři tohoto modelu tvrdí, že díky celostnímu pojetí vzdělávání s prvky zaměřenými na duchovní výchovu, jsou děti motivované pro objevování a vzdělávání ve všech oblastech po zbytek života.⁶³

Uvědomuji si, že na vývoj charakteru dítěte má vliv jeho nastavení, rodina, prostředí, ve kterém vyrůstá, ale i volnočasové aktivity. Tedy si dovoluji tvrdit, že drobný podíl na formování benjamínků (a posléze i starších jedinců) máme jako vedoucí družin také. Předem uvedu, že ne všechny děti, které nám prošly družinou benjamínků, pokračují ve skautské činnosti. Rovněž nelze paušálně říci, že by se bez našeho zásahu děti chovaly diametrálně odlišně. Něco jsme jim snad, ale předali. Já bych osobně zmínila, že benjamínci, kteří byli více duchovně stimulováni, při přechodu do družin, kam vstupují i noví členové „zvenku“, fungují jako vše přijímající kamarádi, kteří jsou ochotni se podělit o své „know-how“ ze skautského

⁶² FINLAY, L. *The Practice of Psychosocial Occupational Therapy*. 3rd ed. Cheltenham UK: Nelson Thornes Ltd., 2004. 290 p. ISBN 074877257X/978-0-7487-7257-5/0-7487-7257-X.

⁶³ WORROLL, Jane a Peter HOUGHTON. *Hry z lesní škol(ky): zábavné, rukodělné a dovednostní aktivity pro malé dobrodruhy*. Brno: Kazda, 2019. ISBN 978-80-88316-43-5.

života. Děti se tak mnohem rychleji začlení. Také je krásný pohled na to, jak jsou na členství hrdí a považují ho za prestiž. Co mě dále osobně těší je ochota našich benjamínků se rychle zapojit do pomoci i benjamínkům z jiného střediska (stýkáme se s dalšími družinami na okrese).

Starší děti, u kterých byla rozvíjena duchovní stránka (byť nezáměrně), jsou mnohem více zvědavé a zapálené pro činnosti všeho druhu. Nespokojí se s jednoduchou odpovědí, chtějí věci pochopit. Dále u nich pozorujeme více kreativity. Tvoří mnohem zdatněji z různých materiálů a s větší ochotou. Jsou schopné si celé hodiny hrát v lese/ na zahradě/ v družině a představovat si, že jsou v jiném prostředí. Můžeme tedy říci, že i jejich fantazie a schopnosti imaginace jsou na vyšší úrovni v porovnání se stejně starými dětmi, které podobný typ rozvoje neabsolvovaly. Podíváme-li se na schopnost spolupráce, je zde diametrální rozdíl již v první třídě. Děti jsou schopné lépe komunikovat o zadaném úkolu. Také se ujímají iniciativy a společnou aktivitu vedou ke zdárnému cíli. Tvoří tak často i velmi pevné jádro kolektivů, mimo organizace, jež jim tyto kořeny daly. Když je zapotřebí, někomu z okolí podat pomocnou ruku, opět přichází z těchto řad. Jsou zvyklí na fair-play a dodržování norem, což není v dnešní době tak časté. Ano jsou zde i výjimky, ale žádná metoda ani jedinec není dokonalý. Také se nechají strhnout davem a vyvedou nějakou lumpárnu, zase to neidealizujeme.

Já spatřuji rozdíl i mezi benjamínky, které jsem přejímala již po roce fungování s předchozím vedením a těmi, které mám od jejich nástupu. Je zde patrná tvárnost a potřeba udržet zaseté rutiny. Skupina, kterou mám od nástupu je více zvědavá. Fungují jako stmelený kolektiv, který si pomáhá a ve většině případů i chápe a snaží se fungovat fair-play. Zajímavé je porovnání i těchto zmíněných skupin na dvojicích sourozenců. Zde je pravděpodobná podobná výchova z domácího prostředí. Přesto je rozdíl znatelný. Na táboře benjamínci rozvíjení v duchovní oblasti již od začátku, reagují mnohem lépe na potřeby a emoce ostatních. Nebojí se nabídnout pomocnou ruku i starším. Třeba s úklidem po hře, či s uklidňováním při ošetření 12leté skautky. Proto si dovoluji tvrdit, že práce v duchovní oblasti má význam, neboť děti jsou poté mnohem více otevřené přemýšlení a tvorbě pevných společenství.

11 Závěr

V několika kapitolách jsem se pokusila o představení možnosti duchovního rozvoje benjamínků za pomoci her a aktivit, které provází zážitek. Hra a zážitkové aktivity mají v tomto vývojovém období své nezastupitelné místo a mohou nám být nápomocny v podpoře hledání třetí dimenze našeho bytí, tedy na cestě k nejvyšší Pravdě a Lásce, jejímž základem u nejmenších je podpora vlastního svědomí. Při hlubším zamyšlení zjistíme, že pokud aktivity,

které děláme, správně poskládáme, můžeme podpořit duchovní rozvoj ve skautingu. I samotné schůzky a výlety přináší rituály, které jsou dobrým stavebním kamenem. Nejsilnějším faktorem pro uchování a předání duchovního zážitku je prožitek.

Jak je vidět v poslední kapitole, duchovní výchova má ve skautingu své místo a čím dříve začneme, tím dříve můžeme začít sklízet bohatou úrodu. Podpora duchovního rozměru pomáhá vnitřní svět dětí tvarovat a podpořit jejich vývoj do všech oblastí. A tedy i prostřednictvím naší intervence se můžeme skrze benjamínky pokusit zanechat tento svět o trochu lepší, než jaký byl, když jsme na něj přišli⁶⁴.

Myslím si, že má smysl se neomezit pouze na získání vědomostí, ale podporovat děti, ale i sebe, i v duchovním rozvoji. Jsem vděčná celému společenství LŠ Protos, že jsem se mohla nad tímto tématem zamyslet více do hloubky. Vše prozkoumat z několika úhlů pohledu, byť to nebylo snadné. Poznat více samu sebe a utvrdit se v důležitosti duchovního rozvoje. Poskytnu tak snad i dalším vedoucím benjamínkům (a nejen jim) odrazový můstek pro další činnost. Doufám, že se Ti bude dařit a třeba se naše cesty někde protnou.

Celou práci bych chtěla ukončit citátem z knihy *Hry z lesní škol(k)y*⁶⁵, který může mít v kontextu této práce i druhý význam, který nebyl pravděpodobně autory zamýšlen ...

*„Nikdy nás neomrzí pohled na čistou radost, která se dítěti usadí ve tváři,
když se nevzdalo a konečně se mu podařilo vykřesat oheň.“*

⁶⁴ Jak říká Robert Baden-Powell.

⁶⁵ WORROLL, Jane a Peter HOUGHTON. *Hry z lesní škol(k)y: zábavné, rukodělné a dovednostní aktivity pro malé dobrodruhy*. Brno: Kazda, 2019. ISBN 978-80-88316-43-5.

12 Literatura

BANDURA, A. *Social Learning Theory*. 2nd ed. USA: Prentice Hall, 1977. 247 p., ISBN 0138167516, 9780138167516.

COLE, M. B.; TUFANO, R. *Applied Theories in Occupational Therapy. A practical Approach*. 1st ed. Thorofare, USA: SLACK Incorporated, 2008. 290 p. ISBN 978-1-55642-573-8.

DANIŠOVÁ, Justina a DANIŠ, Petr. *Svobodná hra: jak nechat vyrůst radostné, odolné a samostatné děti*. Praha: Smart Press, 2020. ISBN 978-80-88244-17-2.

ERIKSON, Erik. H. *Identity : youth and crisis*. Londýn, 1968.

FINLAY, L. *The Practice of Psychosocial Occupational Therapy*. 3rd ed. Cheltenham UK: Nelson Thornes Ltd., 2004. 290 p. ISBN 074877257X/978-0-7487-7257-5/0-7487-7257-X.

HAVLÍKOVÁ, M. a E. VENCLÁKOVÁ. et al. *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole*. Praha: Portál, 2000

KOŤÁTKOVÁ, S. *Dítě a mateřská škola. Co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. Praha: Grada, 2014

MACHKOVÁ E. *Projekty dramatické výchovy pro mladší školní věk*. Praha: Portál, 2013

NEUMAN, Jan. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Vyd. 7. Praha: Portál, 2014. ISBN: 978-80-262-0628-6

NOVOTNÁ, Lenka, Miloslava HRÍCHOVÁ a Jana MIŇHOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. V Plzni: Západočeská univerzita, 2004. ISBN 80-704-3281-0.

PASSERIN, Johana. *Metodika přírodní pedagogiky*. Didaktika výuky v terénu pro předškolní věk založená na principech přírodní pedagogiky inspirovaná lektorem Rudolfem Hettichem. [online] Praha: MŠMT. 2020. [cit.:10. 9. 2023] Dostupné z: <https://www.lesnims.cz/stahnout-soubor?id=4784>

PELIKÁN, J. *Hledání těžiště výchovy*. Praha: Karolinum, 2007

PODHRADSKÁ, Dita a Lukáš LAIBRT. *Metodika předškolního vzdělávání zaměřená na didaktické aspekty práce s dětmi: Jak usnadnit přechod dětí z předškolního do primárního vzdělávání*. Univerzita Karlova Pedagogická fakulta, 2019. ISBN 978-80-7290-923-0.

POKORNÁ, Michaela; POKORNÝ, Tomáš a SOCHORCOVÁ, Denisa. *Benjamínci: metodika pro práci s nejmladší skautskou výchovnou kategorií*. Praha: Junák - český skaut, Tiskové a distribuční centrum, 2016. ISBN 978-80-7501-099-5.

POKORNÝ, Tomáš, Michaela POKORNÁ a Denisa SOCHORCOVÁ KUPKOVÁ. *Vedu benjamínky*. Skautská křižovatka [online]. 2023, 17.4.2023 [cit. 2023-07-26]. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/benjaminci/vedu-benjaminky>

PROCHÁZKA, Miroslav. *Metodika předškolního vzdělávání zaměřená na didaktické aspekty práce s dětmi: Jak usnadnit přechod dětí z předškolního do primárního vzdělávání*. Univerzita Karlova Pedagogická fakulta, 2019. ISBN 978-80-7290-923-0.

SVOBODOVÁ, E. *Hra v mateřské škole*. České Budějovice: 2008.

SVOBODOVÁ, E. et al. *Vzdělávání v mateřské škole*. Školní a třídní vzdělávací program. Praha: Portál, 2010

SVOBODOVÁ, E., M. VÍTEČKOVÁ, et al. *Osobnost předškolního pedagoga. Sebereflexe, sociální kompetence a jejich rozvíjení*. Praha: Portál, 2017

SYSLOVÁ, Z. et al. *Proměna mateřské školy v učící se organizace*. Praha: Wolters Kluwer., 2016

ŠAFRÁNKOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2019. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5511-3.

ŠMIKMÁTOROVÁ, Hana. *Duchovní výchova ve skautingu*. ČLK Rozrazil, 2009

TOLLAROVÁ, B., M. HRADEČNÁ a A. ŠPIRKOVÁ. et al., *Jsme lidé jedné země. Program prevence xenofobie a rasismu*. Praha: Portál, 2013

WORROLL, Jane a Peter HOUGHTON. *Rok v lesní škol(c)e: venkovní hry a dovednostní aktivity na každé roční období*. Brno: Kazda, 2020. ISBN 978-80-88316-77-0.

WORROLL, Jane a Peter HOUGHTON. *Hry z lesní škol(k)y: zábavné, rukodělné a dovednostní aktivity pro malé dobrodruhy*. Brno: Kazda, 2019. ISBN 978-80-88316-43-5.

ZAJÍC, Jiří. *Kdo jsem: metodika ke skautské stezce*. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, tiskové a distribuční centrum, 2008. ISBN 978-80-86825-32-8.

ZAJÍC, Jiří. *Nikdy nekončící dobrodružství*. Praha: TDC, 2005 a 2007.

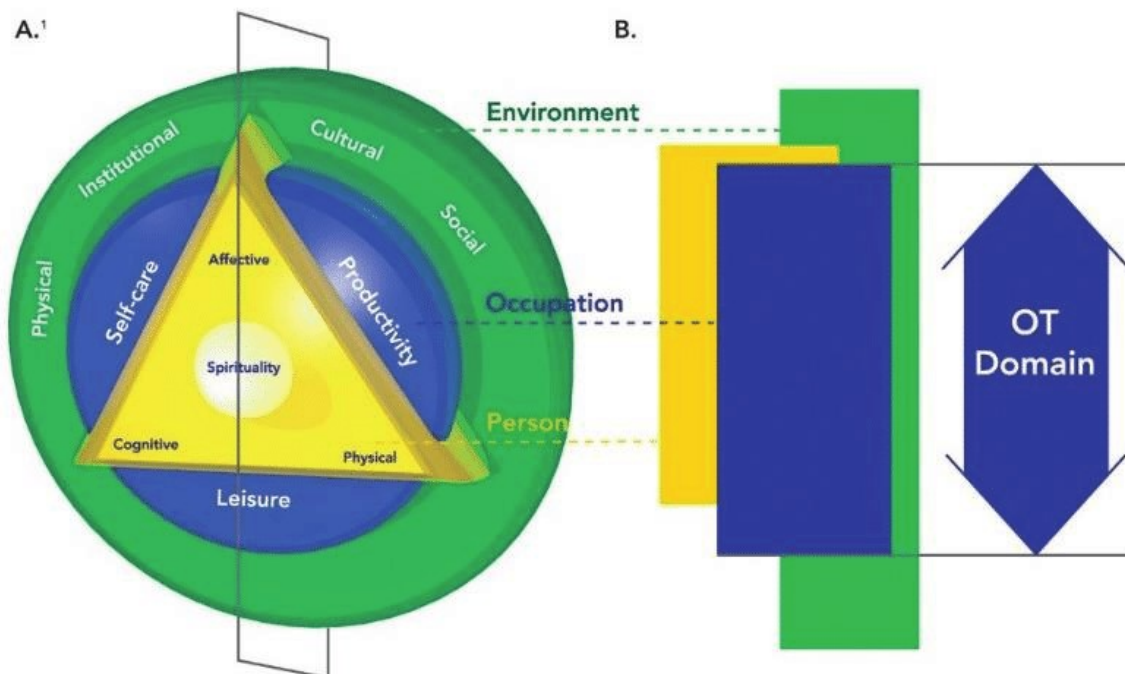
13 Přílohy

13.1 Ergoterapeutický model

Na uvedeném obrázku je zmíněn ergoterapeutický model výkonu zaměstnání (CMOP – Kanadský model výkonu zaměstnání). V této práci je uveden, protože považuji za důležité zdůraznit, že i zde se do středu dění staví spiritualita, která není více specifikována. Zde je také dobře patrné, že člověk je ovlivněn i činnostmi, které vykonává, a prostředím v němž se nachází. Tento pohled je často opomíjen, což si myslím, že je škoda.

Žlutě je na obrázku znázorněna osoba, která má emoční, fyzickou a rozumovou složku. Její hlavní součástí, zobrazenou ve středu všeho, je spiritualita. Dále nás zvenci ovlivňuje modrá oblast, což je zaměstnávání (chápej nějaká smysluplná aktivita) tvořené činnostmi produktivní, časem pro sebe a našimi zájmy. Obě tyto části pak kooperují s prostředím, které může nést mimo naučených norem, také materiální, kulturní a sociální hodnoty,

Hledáš souvislost s duchovní výchovou? Podívej se znovu na obrázek. Pevné jádro celého konceptu tvoří duchovno – to jsou ty hluboké kořeny z podobenství stromu. Můžeme fungovat bez něj, ale bude to podstatně složitější ...

A.1 Referred to as the CMOP in *Enabling Occupation* (1997a, 2002) and CMOP-E as of this edition
B. Trans-sectional view

Polatajko, H. J., Townsend, E. A., Craik, J. (2007). *Canadian Model of Occupational Performance and Engagement (CMOP-E)*. In E. A. Townsend and H. J. Polatajko, *Enabling Occupation II: Advancing an Occupational Therapy Vision of Health, Well-being, & Justice through Occupation*. p.23 Ottawa, ON: CAOT Publications ACE.

13.2 Ukázková schůzka

Tato příprava je dimenzována na schůzku o délce 1,5 hodiny. Text kurzívou je určen čtenáři pro vysvětlení. Modře je poznamenán význam aktivity. Oranžová barva přináší zpětnou vazbu k aktivitě.

V přípravě schůzky nejsou zahrnuty družinové rituály – přivítání a rozloučením s pokřikem. Tato schůzka skutečně u našich benjamínků proběhla v uvedeném rozsahu. Čas je orientační (neměřila jsem ho), záleží na počtu dětí a vedoucích, rychlosti a komunikativnosti skupiny. Naši benjamínci jsou hodně živí a potřebují často aktivity měnit.

Téma schůzky: Kopřiva

Zahřání (10 min)

Zablešená kočička (Jedná se o běhačku, podobnou hře „Na Mrazíka“. Zablešená kočička na ostatní roznáší blechy – ty se pak musí drbat. Ve hře je dále zvěrolékař, který zbavuje ostatní kočičky svědění, tím že je postříká z rozprašovače).

Poznej téma?

Poznají kopřivu na obrázku (obr. 1), nebo utrženou venku v přírodě (záleží na ročním období).

Co vím? (8 min)

Povídáme si s dětmi, co vědí o kopřivě. Poté můžeme doplnit další zajímavosti, děti o jednotlivých bodech rádi diskutují. (zvědavost, schopnost diskuse → poslouchám ostatní, nemluví, když mluví ostatní)

- Čaj z kopřivy se užívá k čištění krve.
- Dá se použít k jídlu – velikonoční nádivka, salát, špenát ...
- Vlákna se používala na tkaní látek a posléze oděvy (otevřená možnost diskuse nad pohádkou Sedmero krkavců ...).
- Odvar z kopřivy se používá na zesílení vlasů – proti vypadávání vlasů.
- Proč kopřiva pálí → toto pravděpodobně uvedou děti samy a budou říkat, že je pak člověk zdraví, když se spálí.
- Z kopřivy se vyráběly provazy a provázky.

Provazy a provázky (15 min)

- Ukázka tvorby provázku z kopřivových vláken → splétání (obr. 2) (kreativita, manuální zručnost, spolupráce) Záleží na ročním období, lze suplovat rozpleteným jutovým provázkem, který děti zkusí splétat dohromady.

- Kopřivové provázky byly opravdu silné, a dokonce se na nich dalo ledacos tahat. Pojdme si vyzkoušet jakou sílu máme my! → Přetahovaná *Dá se ukázat i zapletení lana/ provazu na přetahování, aby skutečně viděli, že je to podobné) (spolupráce, fair-play, fyzická zdatnost)*
- *Pletení provázků se jim líbilo a bylo pro ně zajímavé. Pro děti byla přetahovaná zábavná a chtěly vyzkoušet i pevnost provázků, které vyrobily. Rozvedla se i debata, proč je po přetahované bolí ruce – mluvili jsme o svalech a o tom, jak se unaví.*

Proč kopřiva pálí? (15 min)

- Teď už víme, že je kopřiva pevná, ale proč pálí? *Ponechat chvílku na nápady dětí.*
- Kopřiva chce, aby ji zvířata a lidé nesnědli a netrhali → je to její brnění. Vzpomínáte, když jste se o ní spálili? Jak to vypadá? *Mělo by zaznít, že se objeví pupínky a poté to pálí/ mravenčí/ brní (odsud i to brnění). (zvědavost, vybavení smyslových zážitků, vybavení emoce spojené se spálením, komunikace)*
- Pojdme se podívat na ty chloupky (obr. 3), co to brnění tvoří. *Skvěle funguje vzít s sebou lupy a mikroskop. Děti vydrží kopřivu zkoumat docela dlouho, ale jiné se mohou začít nudit. U nás fungovalo propojení aktivity s pletením provázků a pozorováním, kdy každý zvolil u čeho chce trávit více času. Není-li nic po ruce živá rostlina, použij alespoň obrázek, který se hodí i při pozorování pro ukázkou toho, co hledáme. (zvědavost, překonání strachu ze spálení, podpora smyslů)*
- Jak to spálení funguje? Chloupek (obr. 4) si můžeme představit jako flašičku se svědivou látkou, když o ní zavadíme, ulomíme její víčko a ona na nás stříkne tu vodičku, co potom svědí. *Doporučuji použít obrázek a lahvičku s vodou (fajn je ta od Kubíka s odklápěcím víčkem a blankou proti vytečení – lépe vystříkne) (zvědavost, podpora smyslů)*
- *Děti byly fascinované pozorováním kopřiv. Uvádí, že to bylo úplně nejlepší a následující schůzku se dožadovaly lup (v našem případě pouze lupy na buzole) znovu. Dvě děti také zmínily, že se jim líbilo, že jim ostatní pomohly najít chloupky a ukázaly jim je zblízka.*

Mravenci a mšice (15 min)

- Teď se na chvílku staneme mravenci, kteří mezi chloupky kopřivy potřebují na konec stonku dopravit mšice. *My jsme je už před tím pozorovali lupami a něco si o nich pověděli. Když se dotknou chloupku mšice jim upadne a musí vyrazit znovu. (rozvoj fantazie, spolupráce, fair-play, vlastní svědomí, fyzická zdatnost a obratnost, logické myšlení)*
- *Připravíme dětem překážkovou dráhu představující stonek kopřivy s trichomy. My použili lana, slalom mezi kuželi, podlezení a přezení lana, vymotání z lanového bludiště → pavučina, podlezení padáku → list kopřivy.*
- *Mšici představovala ponožková koule, kterou přenášeli benjamínci v lakrosce. Jeden vedoucí byl na začátku u výdeje mšic, druhý v cíli. Děti měly zadání, že pokud jim mšice vypadne, musí přijít pro novou. Vzájemně se hlídaly a opravdu chodily, i když pokus o podvod samozřejmě také proběhl.*

- *Dětem se líbilo, že jsme všichni dávaly mšice do jedné krabice (chápej, nejednalo se o soutěž, ale společné úsilí). Byla to pro ně velká legrace. Jedno z dětí říkalo, že být mravencem je těžké a může je to bolet a pak mohou být smutní. Jiný argumentoval, že mravenci se mají rádi a určitě si pomohou a příběhne mravenec doktor a namaže jim pupínky stejně, jako jsme to udělaly my. Děti také zmínily, že se jim nelíbilo, že někomu upadla mšice a on si ji vrátil zpátky. V debatě došly k tomu, že takové věci se nedělají, protože nemůžeme mít radost z toho, že podvádíme. A my chceme mít radost, a navíc to nebyl závod.*

Pohádka (12 min)

- Přečetli jsme si pohádku z knihy *Bylinkové pohádky* od Jany Burešové (obr. 5).
- *Je to skvělé, že si děti chvíli odpočinou po fyzické aktivitě, zároveň dávají pozor, protože ví, že si o ní budeme ještě povídat. Na konci pohádky je shrnuté ponaučení.*
- Co se vám na chování jednotlivých postav líbilo/ nelíbilo a proč?
 - *Princ: Zkoušel hodně princezen. Měl rád Rozálii.*
 - *Královna: Byla hodná a chytrá. Měla strach o prince. Poprosila.*
 - *Princezny: Nechtěly si vzít šaty – byly zlé a vztekaly se. Urazily se.*
 - *Rozálie: Byla hodná, vzala si na sebe šaty. Měla ráda prince.*
- Co pro vás znamená slovo maličkost? Jakou maličkost můžete udělat po někomu doma? Děláte to? Máme i děti v pěstounské péči, nebo v péči prarodičů, či žijící jen s jedním rodičem, proto záměrně nepoužíváme slova maminka a tatínek a nahrazujeme to spojením pro někoho doma.
- *(pozornost, přemýšlení nad dobrem a zlem, diskuse nad chováním jiných – svědomí, přemýšlení nad vlastním chováním a svědomím)*
- *Můžu si uklízet pokojíček. Poslouchat maminku a udělat věci i když ted' nechci. Když mě někdo poprosí, nebýt na něj ošklivý. Neurážet se a nevztekát se. Můžu si srovnat oblečení. Můžu si vzít kousací svetr od babičky, i když ho nemám rád, ale babička to chce.*

Jak nám chutná čaj (tuto aktivitu jsme v rámci schůzky nestihli, běhací část je tak na 3 min)

- Abychom mohli ochutnat čaj z kopřivy, musíme si natrhat její lístečky.
- *Každý dostane pracovní rukavice a co nejrychleji má doběhnout pro 5 lístečků kopřivy (vždy do ešusu přinese jen jeden) (podpora odvahy – překonat strach z trhání lístečků, rychlost, manuální zručnost, smyslové vnímání)*
- *Mezitím je dobré už mít připravený uvařený čaj (máte-li dost času je hezké zařadit jinou aktivitu a vařit z nasbíraných lístečků – dětem se líbí i pozorovat var), který budou moc děti ochutnat. Dobré je probrat, jak jim chutná – pozor na alergie, i třeba na med na ochucení. (smyslový prožitek)*
- *My jsme aktivitu na schůzce už nestihli, ale vyzkoušely jsme ji na výletě. Byl jsem jako superhrdina, když můžu běhat a trhat kopřivu, když to nepálí. Líbilo se mi, že si samy vyrábíme čaj. Ten čaj mi nechutnal, byl jsem naštvaný, že nebyl dobrý. Měla jsem radost, že jsme si mohly čajíček přidat a naučím ho i tatínka.*

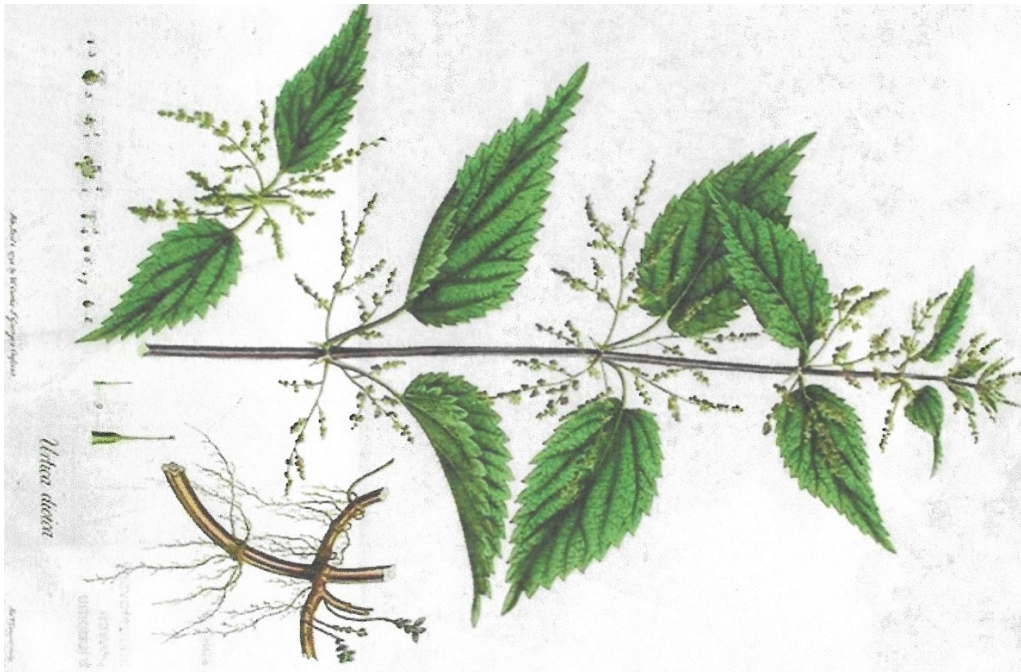
Omalovánky s básničkou (10 min)

- Teď nás čeká kopřivová víla (obr. 6).
- *Pokud už některé z dětí umí číst, může předčítat ono, jinak my.*
- Co jsme se teď dozvěděli z básničky? *Může se stát, že děti některým slovům neporozumí, poté je namístě je vysvětlit → nejprve poprosit jiné děti, pak až my. (pozornost, logické uvažování, pomoc druhým, komunikace)*
- *Poté necháme děti vybarvovat obrázek. (kreativita, koordinace oko-ruka, grafomotorika) → v tomto čase lze vařit čaj z kopřivy*
- *Pomáhá rozčesávat vlasy a taky, aby byly zdravé a hezké. Popíchá nás, když na ni saháme, ale nedělá to schválně, jen když se bojí. Když budeme pít čaj z kopřivy, budeme pořád mladý.*

Co si z dneška pamatuji? (5 min i s reflexí)

- *S dětmi si shrneme, co všechno se za schůzku o kopřivě dozvěděly. → lze rovnou navázat zpětnou vazbou na aktivity*
- *(oddálené vybavení, zvědavost, pozornost)*

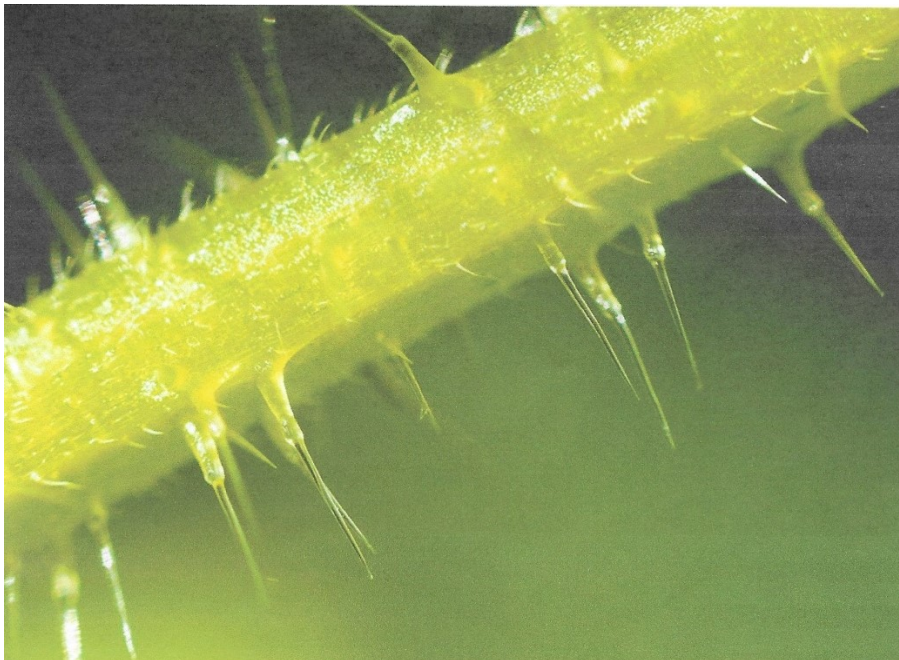
Obr. 1

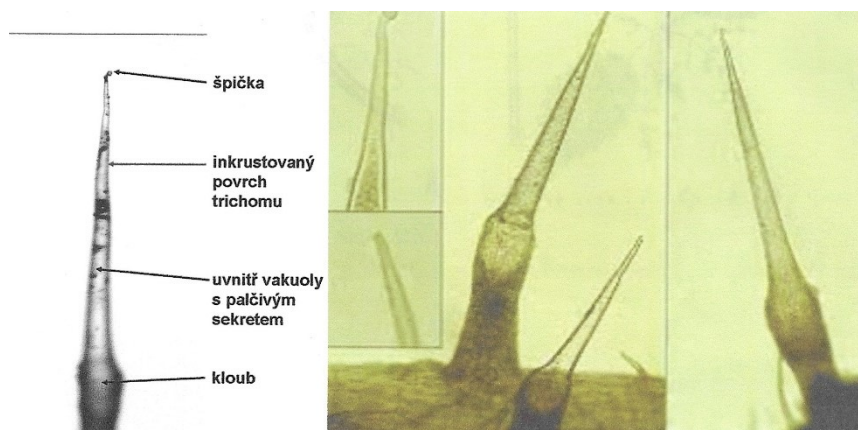
Obr. 2

Obr. 3

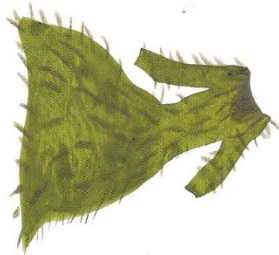

Obr. 4

Strana 11 a 12 obsahuje obrázky, pro účel práce vynecháno.

ŠATY UTKANÉ Z KOPŘIV

Prince Jeroným byl moc krásný a bohatý a každá princezna se za něj toužila provdat. Mnohé z nich však lákala hlavně představa, že je princ majetný a ony budou žít v přepychu. Princ ale toužil poznat pravou lásku, kterou zatím nenašel. Rodiče prince pořádali bály, aby měl příležitost seznámit se s princeznami. Princova matka, paní královna, byla velice moudrá, a tak když se nějaká princezna více dožadovala princovy přízně a i princí byla milá, pozvala ji vždy na druhý den na královský oběd, aby ji mohl princ lépe poznat. Protože královna věděla, že některé princezny to nemyslí upřímně a zájímá je jen královská pokladnice, měla vynyšlený důmyslný plán.

Když princezna dorazila na oběd, poslala ji nejprve do královské komnaty, aby si mohla před obědem odpočinout po dlouhé cestě. Když si princezna dostatečně odpočinula, sama královna jí přinesla šaty, které však nebyly nikterak pěkné: Byly úplně obyčejné, bez krajk a volánků, a navíc byly hrubé, protože byly utkané z kopřivových vláken. Když královna podávala princezně šaty, vždy řekla: „Vezmi si dnes prosím ke stolu tyto šaty, jsou velice vzácné a památné. Mě i prince by velice potěšilo, kdyby sis je oblékla.“ Každá princezna, když uviděla šaty, se zhrzočila: „Cože? Takové ošklivé šaty si mám na sebe vzít? Tak to ani náhodou, a jak jsou nepříjemné na omak,

10

jako by byly utkané z kopřiv! To se přece nehodí pro princeznu, nejsem žádná služebná, abych tohle nosila!“ Po těchto slovech se princezny vždy urazily a odejly pryč. Tak to trvalo několik měsíců, než se objevila princezna Rozálie, která se princí moc líbila. Na první pohled se i královně zamlouvala, přesto si chtěla vyzkoušet, nakolik má prince ráda a co vše je pro něj ochotná udělat. A tak když pozvala princeznu Rozálii na oběd, podala jí při příjezdu šaty tkané z kopřiv. Královna byla velice příjemně překvapena, když princezna neodmítla a se slovy „Když jsou pro vás tak důležitě, moc ráda si je vezmu,“ šaty přijala. Tehdy královna poznala, že tahle princezna to myslí s princem upřímně a nezáleží jí na jeho bohatství. U oběda měli princezna s princem oči jeden pro druhého, a tak nic nebránilo tomu, aby se za pár měsíců konala velká svatba. Na svatbě už po princezně Rozálii nikdo nechtěl, aby nosila šaty z kopřiv, a tak měla nádherné šaty samou kraječku a perličku. Kopřiva tak pomohla princí najít manželku, která ho bude mít upřímně ráda, a od té doby proto v království tuhle rostlinku jen hýčkali.

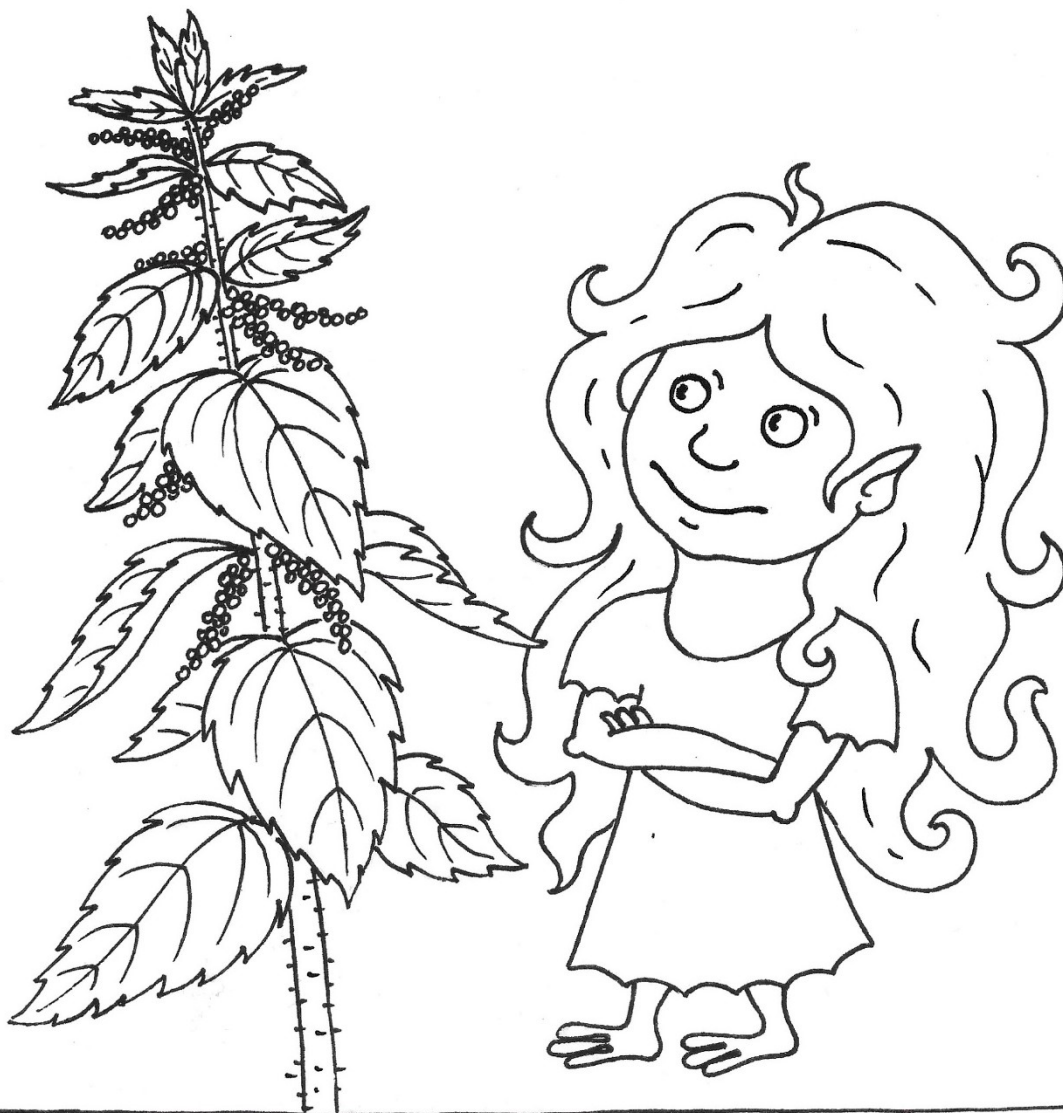
Poučení z pohádky: Zánitá malíčkosť někdy dokáže prozradit, jestli je dotyčný náš přítel nebo nakolik nás má ten druhý rád. Pro královnu v pohádce hodně znamenala pouhá malíčkosť, aby si princezna na oběd oblékla šaty, které jí dala. Ostatní princezny o tom nechtěly ani slyšet, jen princezna Rozálie si šaty chtěla vzít, protože věděla, že to pro královnu moc znamená.

V pohádce je ukryta bylinka kopřiva.
Z kopřivy se v dřívějších dobách tkala látky.
Kopřiva se používá do čaji čistících krev.

13

Kopřiva

Kopřiva má tisíc jehel,
nemá ráda pohlázení,
nepřátelská k nám však není,
máš-li vlasy jako koudel,
omyj si je k zesílení,
pak čaj vypij k omlazení.

13.3 Inspirace pro program

Návrh témat s osnovou pro schůzky benjamínků. Schůzky rozvíjí znalosti dětí a zároveň v aktivitách podporují duchovní rozvoj. Aktivity lze použít samostatně, nebo v celém tematickém celku.

Téma: Mateřídouška

/Pro ilustraci, za naší klubovnou je kopec a na něm velké množství mateřídoušky, včetně „našeho místa“. Tento program doporučuji zařadit na začátek skautského roku. /

- Zahřátí – běhačka
- Všichni jsme jedna družina
 - Kolem klubovny rozházíme lístečky s rozstříhaným obrázkem maskota naší družiny (u nás lišce). Na každého by měl připadat jeden lísteček.
 - Děti vyběhnou a vezmou si 1-3 pastelky své oblíbené barvy, poté pokračují pro jeden z lístečků a ten poté vybarví.
 - Když mají všichni hotovo, složí se obrázek dohromady.
 - **Vidíme, že každý kousek, každého z nás je jiný, ale stejně důležitý pro to, abychom dohromady tvořili jeden celek. Déle lze debatu rozvézt, co kdo pro naši družinu přináší.**
 - Obrázek pak vyvěsíme na nástěnku.
- Cesta na prostranství s mateřídouškou. Cestou doporučuji hrát „Sokolí oko“, když uvidíme odpadky, můžeme je rovnou sesbírat.
- Na odpočinek po cestě se hodí pohádka o Moudrém králi z Bylinkových pohádek (jednak pojednává o úklidu, ale také o mateřídoušce).
 - Poté si zopakujeme, co se o mateřídoušce dozvěděli a **proč je důležité nedělat nepořádek a dodržovat pravidla.**
- Krátká běhačka pro vybití.
- Pozorování mateřídoušky
 - **Jak voní? Co vidíte pod lupou?**
- Pravidla
 - **Jaká pravidla chceme dodržovat na schůzce, aby se nám tu dobře žilo?**
- Cestou na klubovnu je dobré využít pochodovou hru např. „Pane lev, kolik je hodin?“, „Zmrzlá královna“).
- Na závěr vhodné zopakovat, co se děti dozvěděly + reflexe aktivit.

Téma: Liška

- Poznej téma – ukázat obrázek, co o lišce vědí
 - Zajímavost: Liška má hlavní noru s mlád'aty a k tomu rezervní nory pro případ nebezpečí, aby měla kam mlád'ata přenést. → **Co pro vás znamená bezpečí?**
- Zahřátí – liščí ocásky
- Co vím – využita básnička s navázáním otázek.

- **Kde liška bydlí? Jak vypadá její kožíšek? Co jí liška? Z jakých pohádek znáš lišku a jak se tam chovala? Proč je dobré poslouchat dospělé i kamarády?**
- *Jsem mazané a bystré zvíře, žiji v noře, v podzemní díře. Kožíšek mám rezatý a ocásek huňatý. Nosím bílou náprsenku, večer v noci řádím venku. Myši hlavně k snědku lovím, je to mňamka, to ti povím. Nepohrdnu plodem lesním, není toho moc, co nesním. Z pohádek mě hodně znáš, a to z kterých? Ty se ptáš? Třeba klučík Budulínek, nedbal starců připomínek. Na ocase mém se vozil, pak se ale dosti zhrozil. Jak jsi na tom, posloucháš? Nebo chuť se vozit máš?*
- Hra na vzteklou lišku
 - Liška má vzteklinu a když se někoho dotkne zůstane stát na místě a cení zuby. Čeká, dokud nepřiběhne zvěrolékař a nepodá jí lék.
 - **Vhodná je reflexe, jak se děti cítili, jako vzteklá liška.**
- Výroba záložky do knihy ve tvaru lišky
- Hra sdílená nora → liška sdílí noru se svišti a jezevci
 - Jezevci úzkostně uklízí
 - Liška nechává všude zbytky potravy
 - Svišti se pletou pod nohy
 - **Děti mají dle rolí, které si vylosují trávit 5 minut v noře. Poté popisují, jak se v jednotlivých rolích cítili a co by mohli udělat, aby se jim společně lépe v noře žilo. Dobré je, aby si děti vyzkoušely všechny role.**
- Na závěr vhodné zopakovat, co se děti dozvěděly + reflexe aktivit.

Téma: Javor

- Zahřátí – běhačka
- Poznej téma – ukázat javorový list
- Co vím
 - Je na vlajce Kanady. Ze dřeva se dělají hudební nástroje. Okrasné listy → **Co je pro vás krásné a proč?** Javorový sirup – vynález indiánů. Plody – „nosy“ jsou v heraldice symbol života (ale na Balkánu i symbol smrti).
- Společný sběr javorového listí
 - **Zmínit proč se nám líbí, jaké barvy vidí**
 - Spojování listů do dlouhých „draků“
- Závod letadel
 - Plody javoru vypadají jako vrtule – můžeme je hodit a vidíme, jak se točí.
 - Kdo má na nose „vrtulku“ může běžet, když mu spadne, musí si najít nový.
- Čtení pohádky o javoru z knihy: Stromové pohádky od Jany Burešové
- Na květy létají rády včely a javor je důležitou rostlinou pro výrobu medu.
 - Včelky nosí pil do skleniček (kuličky na lžičkách)
 - **Je práce včel jednoduchá? Proč je dobré si vážit práce ostatních?**
- Zpívání s kytarou a současná frotáž javorových listů
- Na závěr vhodné zopakovat, co se děti dozvěděly + reflexe aktivit.

Téma: Ježek

- Zahřátí – běhačka
- Poznej téma – dle hádanky + po uhádnutí ukázat obrázek
 - *Cupe, dupe v lese. Nůši jehel nese. Myši, červy, žížaly, za potravu mám, dotkneš-li se mě, hned tě popíchám. Nikomu nic neušije, sám je bez šatů a bosý, ačkoliv vždy jehelníček plný jehel nosí. Dupe, dupe, a jak funí, na zádech si nosí trní. Tahle zvláštní košilka, je jen samá bodlinka.*
- Co vím
 - Dožívá se 6-7 let (to je jako benjamnci). Mají výborný čich. Umí rychle běhat. Na světlé hlavě má tmavý pruh od čenichu k očím ve tvaru „V“.
 - Ježek váží 0,9 – 1,3 kg. Dáme dětem potěžkat 1 kg mouky a poté mají určit, zda jsou předložené předměty těžší, či lehčí než ježek. Poté mohou potěžkat.
- Hra na ježky
 - Příprava – na několik desítek listů namalujeme housenky a rozházíme je mezi ostatní listy.
 - Ježci prohlížejí listy a hledají pod nimi housenky. Když kolem prolétá výr, musí se schovat a skulit do klubička (posadit na bobek).
 - **Důraz na fair-paly → kdo se neschová před výrem musí odejít ze hry. Důraz na spolupráci – všichni nosí listy s housenkami do společného laboru.**
- Ježci se v říjnu schovávají do hromad listů, klacků, kompostů, dřeva ...
 - Tvorba domečků v lese.
 - **Proč je dobré pomoci dělat domeček ježkům? V čem jsou nám prospěšní? Proč si nechceme ničit přírodu, a naopak ji chceme chránit?**
- Hra dupy, dup
 - Jeden má zavázané oči a poslouchá odkud dupou ježci – ukáže směr.
 - **Jak se cítili, když neviděli, co by jim pomohlo, aby se cítili lépe?**
- Lze vyrobit ježky – na obrys tělíčka lepíme papír složený do harmoniky namísto bodlin
- Na závěr vhodné zopakovat, co se děti dozvěděly + reflexe aktivit.

Téma: Šípková růže

- Zahřátí – běhačka
- Poznej téma – dle obrázku (květ i plod)
- Co vím – obsahuje spoustu vitamínů, posiluje imunitu, podporuje srdce, proti artritidě, dělají se z něj zavařeniny, víno a čaj .
 - Na čaj je dobré mít nasušené šípky, ale lze louhovat i čerstvě natrhané.
 - Dobré je také ochutnat šípky přešlé mrazem.
- Vaření čaje – dáme vařit čaj a mezitím můžeme jít na další program.
- Hra na Šípkovou Růženku – modifikace „Cukr, káva, limonáda“
 - **Důraz na fair-play a trpělivost.**
- Prozkoumej to – rozřízneme plod šípku a pod lupou a mikroskopem ho sledujeme → zajímavý je rozdíl čerstvý / sušený.
- Hra na šípkové keře
 - Několik dětí je v hracím poli a má v ruce šátek → představují keře ve větru; ostatní probíhají vymezeným polem mezi keři (ty se jich snaží dotknout).

- **Pozornost, představivost. Jak se jim role líbily?**
- Vybarvení omalovánky s básničkou
 - K tomu podáváme čaj a povídáme si, **jak nám chutná a co chuť připomíná.**
- Na závěr vhodné zopakovat, co se děti dozvěděly + reflexe aktivit.

Téma: Mravenci

- Zahřátí – běhačka
- Poznej téma – z básničky
 - *Běhám sem a běhám tam, kamarády zavolám. Sám ten lístek neunesu, ostatní už běží k lesu. Já běžím až na konec, jsem mrňavý ... (mravenec).*
- Co vím – staví mraveniště, mají farmy ze mšic, spolupracují, jsou to všežravci, živý se hmyzem a larvami, královna se dožívá až 25 let.
- Mravenci rádi spolupracují – Umíme to taky?
 - Vytvoříme lidský řetěz a podáváme si polínka na určeném úseku. Zároveň na stejné trase běhá jeden vedoucí a nosí po jednom polínku (případně lze měřit čas mezi počtem polínek v řetězu a když to nosí jednotlivci).
 - **Co jim přijde lepší a proč? Proč je dobré spolupracovat?**
- Mraveniště
 - Mravenci jsou nejčastěji v suchých slunných smrkových a borových lesích, kde stavějí až metr vysoká mraveniště. Víte z čeho? Také používají voňavou pryskyřici, aby se chránili před houbami a patogeny.
 - Zvládneme také postavit mraveniště? → matrace, deky, stoly, židle ...
 - **Podpora fantazie a spolupráce. Co by mohli příště udělat jinak, aby se jim to dělalo lépe?**
- Dorozumívání
 - Mravenci komunikují hmatem a čichem – poznáte druhého jen hmatem?
 - **Bylo ti příjemné/ nepříjemné, když na tebe někdo sahal, nebo ty na někoho?**
- Kolik unesu
 - Dělnice mravence unese až 32x více než váží. Tedy asi 2-3 benjamínci by odnesly osobní auto. Dokážeme společně zvednout něco těžkého (třeba vedoucího)
 - **Proč jsme to ve velkém počtu zvládli lépe?**
- Na závěr vhodné zopakovat, co se děti dozvěděly + reflexe aktivit.

Téma: Ořechy a oříšky

- Zahřátí – běhačka
- Poznej téma – ukážeme si obrázky několika různých ořechů.
- Co vím – ořešák královský – lék proti moru, posílení vlasů, na omytí ran, dřevo na výrobu nábytku a hudebních nástrojů, listy proti mouchám, plody v potravinářství → vit. B pro funkci mozku.
- Veverky
 - Každá veverka dostane 5 oříšků a ty si schová v okolí klubovny. Poté si přečteme z knihy Stromové pohádky příběh o ořešáku. Následně jdou všichni najít svých 5 oříšků. → **Podpora paměti a výbavnosti.**
- Utajený oříšek – dle pravidel hry „Na pašeráky“
 - **Bavila vás více role veverky, která oříšek schovává, nebo ta co ho hledá?**
- Pohádka o lískovém oříšku – Stromové pohádky.
- Výroba vánočních ozdob ze skořápek, pro které běhají na určité místo venku.
- Na závěr vhodné zopakovat, co se děti dozvěděly + reflexe aktivit.

Téma: Datel

- Zahřátí – běhačka
- Poznej téma – z hádanky
 - *Doktor ťuká na kmen stromů, zlé červíky žene domů. Má černý plášť, čapku rudou. Teď už stromy zdravé budou.*
- Co vím – má silnou kůži, která ho chrání před štípnutím hmyzu, má rád listnaté stromy → Které známe?; Potravou jsou mu mravenci, larvy, kukly, brouci, dřevokazné houby. V zimě vyhrabává mravence, včely. Má dlouhý jazyk s lepivými slinami
- Zahrajeme si na datla, který loví červíky a krmí mláďata
 - Každý dostane kolík na prádlo do pusy (zobák) a tím chytí gumovou žížalku a pak ji dá mláděti do zobáčku. Nakonec je mohou za odměnu sníst.
 - **Proč je důležité, abychom chránili maminky a ptáčata? Co pro ně můžeme udělat?**
- Písnička s kytarou – Datel od Svěráka a Uhlíře → **O čem je písnička?**
- Datel sluchem pozná, zda je ve stromě červík → zahrajeme si na slepou bábu (datel loví červíky)
- Datel je doktor stromů. Víme my, jak ošetřit odřené koleno?
- Na závěr vhodné zopakovat, co se děti dozvěděly + reflexe aktivit.

Téma: Lišejníky

- Zahřátí – běhačka
- Poznej téma – ukázat lišejník, pozná ho někdo?
- Co vím – může se užívat k jídlu, slouží sobům, jako zdroj vitamínů, vyrábí se z něj barvy (žlutá, hnědá, červená, fialová), používají se na kašel, repelent, slouží jako ukazatel životního prostředí – provazovky

- Poznávání lišejníků /*Za naší klubovnou na kopci je mnoho druhů lišejníků!*. Vezmeme si kartičky s lišejníky a jdeme hledat podle obrázků jednotlivé druhy. Když najdeme provazovku, můžeme debatovat o důležitosti ochrany životního prostředí. **Proč nemáme zahazovat odpadky? Proč je pro nás příroda důležitá? Co nám její přítomnost přináší. Co můžeme my udělat, aby byla příroda zdravější a mohli jsme v ní dále žít?**
- Každý si pak utrhne jeden lišejník, který není chráněný!!! Ten si odneseme zpět na klubovnu. **Co znamená, že je nějaký druh chráněný?**
- Hra o struktuře lišejníků
 - Vysvětlíme si, že žijí tam, kde jsou složité podmínky. Houba poskytuje „domeček“ a řasa zase „cukry a vodu“.
 - Děti se rozdělí do dvou skupin. Jedna tvoří síť → tedy domeček. Zvládne se kořínky uchytnout na jiném materiálu (třeba mezi dvěma stromy). Skupina řas si poté najde domeček v houbě a vždy když udělá 5 dřepů, dostane kousíček jablka (čehokoliv jiného) pro sebe a pro svou houbu.
 - **Povídáme si o tom, že občas samy některé věci nezvládneme, ale společně to jde lépe. V případě lišejníku → Spolu mohou žít tam, kde by to ani jeden sám nezvládl.**
- Obraz z lesa
 - Vezmeme si lišejník namočíme ho do barvy a obtiskneme na čtvrtku → kolem nalepíme papírovou lupu.
 - **Co nám obtisk připomíná? – podpora fantazie.** → lze domalovat fixem
- Na závěr vhodné zopakovat, co se děti dozvěděly + reflexe aktivit.

Téma: Ptáčky v zimě

- Zahřátí – běhačka – Mrazík
- Poznej téma – rozložíme kartičky s ptáčky (doporučuji užít sety od Mindoku)
- Co vím – Z připravené hromádky si každý vybere ptáčka, kterého pozná a něco si o něm povíme. Takto probereme všechny vybrané kartičky.
- Tichá pošta – rozdělíme děti asi do skupinek po 4. Prvním ukážeme obrázek ptáčka a zopakujeme pár informací k němu. Vše, co se dozvěděl pak předá další osobě v týmu. Poslední poté z předložené nabídky na stole vybere tu správnou (doporučuji redukovat počet předložených kartiček na maximálně 5).
- Povídání o tom, co můžeme ptáčkům dát do krmítka → na větším prostranství rozprostřeme různé možnosti „krmení“ pro ptáčky, včetně nevhodných věcí (šunka, ananas ...). Děti mohou vybíhat jako štafeta a snaží se nanosit pouze věci, které do krmítka dáme. **Proč je dobré ptáčkům vybírat jen některé věci? Co se stane dětem, když snědí něco špatného? Jak jim potom je?**
- Výroba lojových koulí a tyček, případně tvarování do květníků, či skořápek od kokosu.
 - Aktivita je časově náročnější a vyžaduje více vedoucích. Děti to však baví. Taková krmítka si mohou odnést domů, nebo dát do okolí klubovny (poté se dají hezky pozorovat i ptáčci).
 - **Jaký mají pocit z toho, že jsme vytvořili něco pro ptáčky.**
- Na závěr vhodné zopakovat, co se děti dozvěděly + reflexe aktivit.

13.4 Družinový znak

